

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ

(17 Ιουνίου 2020)

Ομαδική εργασία των παρακάτω μελών του ΕΛΙΣΜΕ

Βλάχου Μαρία (Υποψήφια Δρ Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών)

Δασκαλάκης Ιπποκράτης (Αντιστράτηγος εα)

Ηλιόπουλος Δημήτριος (Πρέσβης ετ)

Κατσαρός Παναγιώτης (Αντιπτέραρχος εα)

Πούλος Αδριανός (Αντιναύαρχος εα)

Σκυλάκης Λάζαρος (Αντιστράτηγος εα)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Τουρκία υπό την ηγεσία του Recep Tayyip Erdoğan επιδιώκει να καταστεί περιφερειακή υπερδύναμη εμπλεκόμενη ενεργά σε όλα τα ανοικτά μέτωπα της περιοχής με βασικά όπλα την ισχύ των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, τις δυναμικές παρεμβάσεις αλλά και την ισλαμική ιδεολογία ενώ παράλληλα σχοινοβατεί μεταξύ Δύσεως και Ανατολής.¹ Ο μακροπρόθεσμος αυτός στόχος προϋποθέτει την απόκτηση σχετικής ενεργειακής επάρκειας² μέσω ελέγχου των πηγών και οδών διέλευσης ενέργειας και των ζωτικών για τα σχέδια της, κρατών και περιοχών. Η εφαρμογή της παραπάνω στρατηγικής -που εμπεριέχει και αναθεωρητικά στοιχεία- δημιουργεί συνθήκες αστάθειας αλλά και αντισυσπείρωσης των επηρεαζόμενων κρατών. Την αναπόφευκτη αυτή αντίδραση προσπαθεί να αντιμετωπίσει η Άγκυρα με την δημιουργία ενός σουνιτικού άξονα με βασικό στήριγμα το Κατάρ,³ διάσπαρτες στην

¹ Πολλαπλά τα διεθνή δημοσιεύματα που προβάλλουν τις πολλαπλές στοχεύσεις της Τουρκίας. Ενδεικτικά παραπέμπουμε στο άρθρο του BESA των Col. (res.) Dr. Dan Gottlieb και Lt. Col. (res.) Dr. Mordechai Kedar με τίτλο «*Turkey and the Libyan in the Syrian Civil War*», BESA Center Perspectives Paper No. 1548 04 Μαΐου 2020, <https://besacenter.org/perspectives-papers/turkey-libya-syria-civil-wars/>.

² Συμπεριλαμβανόμενης και της πυρηνικής ενέργειας.

³ Πρόσφατα δημοσιεύματα κάνουν λόγο για μια άτυπη «συνεργασία» Τουρκίας, Κατάρ, Πακιστάν και Μαλαισίας και δημιουργία ενός ισλαμικού άξονα που αντιστρατεύεται την Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ. Ενδεικτικά βλέπε στο <https://www.jpost.com/middle-east/turkey-pakistan-malaysia-and-qatar-form-troubling-new-alliance-629519>

περιοχή δυνάμεις⁴ που πρόσκεινται στο κίνημα των «Αδελφών Μουσουλμάνων» και παραδόξως αγγίζει μέχρι και το σιιτικό καθεστώς της Τεχεράνης. Οι περιφερειακές φιλόδοξες στοχεύσεις και εμπλοκές της Τουρκίας συνεπάγονται σημαντικό οικονομικό κόστος για αυτήν ενώ εγείρεται και το ερώτημα των ορίων και αντοχών της τουρκικής οικονομίας ειδικά σε περίπτωση εξωγενών στοχευμένων οικονομικών πιέσεων. Στο πλαίσιο αυτών των επιδιώξεων, η τουρκική εμπλοκή στη λιβυκή κρίση αποτελεί βασικό -ίσως και αναπόφευκτο- στοιχείο της στρατηγικής της Άγκυρας για την εκπλήρωση των πολλαπλών αλληλένδετων επιμέρους στόχων της. Επιδίωξη της παρούσας ανάλυσης είναι η παρουσίαση και εξέταση των στόχων και στρατηγικής της Άγκυρας στην περιοχή της Λιβύης, σε αντιπαράθεση με τους αντίστοιχους σχεδιασμούς και αντιδράσεις των λοιπών εμπλεκόμενων και η εκτίμηση των πιθανών εξελίξεων, πάντα υπό το πρίσμα της επίδρασης τους (και ειδικά των μνημονίων Τουρκίας-Λιβύης) στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.⁵ Ίσως η μεγαλύτερη δυσκολία του κειμένου που έχετε στα χέρια σας, είναι τα ταχέως εξελισσόμενα γεγονότα τα οποία συνεχώς ξεπερνούν τα διαρκώς αναθεωρούμενα προσχέδια των συντακτών της.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ (προ 2020)

Η τουρκική εμπλοκή στη Λιβύη και πρωτίστως στην περιοχή της Τριπολίτιδας δεν προήλθε μόνο από επίπονες διπλωματικές διεργασίες και μακρόπνοους στρατηγικούς σχεδιασμούς, αλλά πηγάζει και από τους ισχυρούς ιστορικούς δεσμούς μεταξύ της Άγκυρας και Τρίπολης. Μέσα στα 360 χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας δημιουργήθηκε «η αναγκαία τουρκογενής μειονότητα», που χρησιμοποιεί σήμερα η Τουρκία για να δημιουργήσει νέα τετελεσμένα στην περιοχή.⁶ Η τουρκική μειονότητα, είναι η τρίτη πληθυσμιακή κοινότητα μετά τις αραβικές φυλές και τους Βερβερίνους και διαβιεί στην βορειοδυτική Λιβύη και κυρίως στις πόλεις Μιστράτα και Τρίπολη.⁷ Κατά τη διάρκεια της «κανταφικής περιόδου» η Τρίπολη προέβηκε σε ενέργειες «αραβοποίησης» των μειονοτήτων.⁸ Παρά ταύτα, η τουρκική

⁴ Στις επιδιώξεις αυτές η Τουρκία δεν δίστασε να συστρατευθεί ακόμη και με εξτρεμιστικά σουνιτικά στοιχεία και ομάδες.

⁵ Αναπόσπαστο τμήμα των ελληνοτουρκικών σχέσεων φυσικά αποτελεί και η πολλαπλώς πληττόμενη από τις τουρκικές ενέργειες, Κυπριακή Δημοκρατία.

⁶ Abdollah Ibrahim, *Government and Society in Tripolitania, The Ottoman Impact*, 1989. «Η προκάτοχος της Τουρκίας, Οθωμανική Αυτοκρατορία, εμφανίζεται στις ακτές Τριπολιτάνα το 1551 και μετά την κατάληψη της πόλης από τους Ιππότες του Αγίου Ιωάννη εγκαινιάζει μια παραγόμενη περίοδο οθωμανοκρατίας που διαρκεί μέχρι το 1911».

⁷ Gabriele Esposito, *Armies of the Italian-Turkish War 1911-1912*, Edition 2020.

⁸ Την περίοδο αυτή, οι σχέσεις των δύο χωρών ήταν ιδιόμορφες, με προσεγγίσεις αλλά και οξύνσεις. Ο Καντάφι υποστήριξε την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, αλλά κατηγορήσε τους Τούρκους για τους χειρισμούς τους στο κουρδικό ζήτημα.

διπλωματία χρησιμοποιεί επιδέξια τους ομογενείς της⁹ για να εμπλακεί με επιτυχία στην περιοχή, με σχετικά παραπλήσιο τρόπο που χρησιμοποίησε την τουρκική κοινότητα στην Κύπρο.

Το 2011, η Τουρκία ήταν από τις πρώτες χώρες που διέκοψε τους δεσμούς της με τη Λιβύη και υποστήριξε τους στασιαστές.¹⁰ Η -μάλλον άστοχη- εμπλοκή των δυτικών δυνάμεων το 2011, οδήγησε στην ανατροπή του Καντάφι αλλά απέτυχε στην εγκαθίδρυση ενός λειτουργικού κράτους και η χώρα παραδόθηκε σταδιακά στο χάος (1^{ος} εμφύλιος πόλεμος) γινόμενη πηγή αστάθειας για την περιοχή (failed state). Την έκρυθμη αυτή κατάσταση θα εκμεταλλευτεί η τουρκική διπλωματία για να προωθήσει τις επιδιώξεις της, επηρεάζοντας την GNA στο δυτικό τμήμα (Τριπολίτιδα). Την ίδια περίοδο η ελληνική διπλωματία παρέχει περιορισμένη ανθρωπιστική βοήθεια¹¹ και αποφεύγει οποιαδήποτε ανάμειξη παρά την ενεργό εμπλοκή της στο διεθνή συνασπισμό που υποστήριξε δυναμικά την πτώση του καθεστώτος του Καντάφι.¹²

Το 2014, σηματοδοτεί την έναρξη του δεύτερου εμφυλίου που συνεχίζεται μέχρι σήμερα, μεταξύ Τριπολίτιδας και Κυρηναϊκής¹³. Ο Sarraj¹⁴ και ο Στρατάρχης Haftar¹⁵ θα επιδοθούν σε ένα αγώνα επικράτησης και σε μια αναζήτηση προστατών, ελισσόμενοι άλλοτε πολιτικά και άλλοτε στρατιωτικά, ανάλογα με την εκάστοτε γεωστρατηγική κατάσταση και τις διεθνείς εμπλοκές.

⁹ Εξέχοντα στελέχη της μειονότητας είναι, ο Fayez al-Sarraj πρωθυπουργός του GNA, ο Ahmed Maiteer που διετέλεσε πρωθυπουργός μια σύντομη περίοδο το 2014, ο Fathi Bashagha επικεφαλής του Υπουργείου Εσωτερικών, ο Abdul Kara αρχηγός των Ειδικών Δυνάμεων κλπ.

¹⁰ Η Μιστράτα, η πόλη με την μεγαλύτερη τουρκική μειονότητα, αποτέλεσε το προπύργιο της αντίστασης κατά του Καντάφι.

¹¹ Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών, «Μεγάλος αριθμός Λίβυων τραυματιών νοσηλεύτηκαν σε ελληνικά νοσηλευτικά ιδρύματα».

¹² Το μόνο αξιοσημείωτο είναι η μεταφορά με τρία πλοία της ANEK LINES περισσότερων των 13.000 Κινέζων εργαζομένων από τη Λιβύη στην Κρήτη, τον Φεβρουάριο του 2011. Την επιχείρηση χρηματοδότησε η Κίνα, μέσω της πρεσβείας της στην Αθήνα, και διοργανώθηκε από τις κινεζικές και ελληνικές αρχές.

¹³ Η πορεία προς τον 2^ο εμφύλιο αρχίζει το 2011 με τον σχηματισμό του National Transitional Council, από τους επαναστάτες στην Βεγγάζη, το οποίο διαλύεται το 2012, μετά τη διοργάνωση εκλογών. Δημιουργείται το General National Congress (GNC), ως αποτέλεσμα των εκλογών, το οποίο αποδεικνύεται ανίκανο να περιορίσει τη δράση των πολέμαρχων και να αντιμετωπίσει την ανάδυση του Ισλαμικού Κράτους. Οι νέες εκλογές στις 24 Ιουνίου 2014, διεξήχθησαν σε συνθήκες χάους με ποσοστό συμμετοχής στο 18% και επέφεραν πλήρες πολιτικό αδιέξοδο. Η πλειοψηφία του παλαιού Κογκρέσου (GNC) -που κανονικά έπρεπε να διαλυθεί μετά τις εκλογές- δεν αναγνώρισε τη νέα Βουλή, που προέκυψε από τις αμφιλεγόμενες εκλογές και διαμορφώθηκαν 2 κυβερνήσεις, μια στην Τρίπολη, με το παλαιό Κογκρέσο (GNC) και μια στο Τομπρούκ, με τη νέα Βουλή (House of Representatives). Ο Haftar διοικητής του Libya National Army (LNA) συμμαχισε με την κυβέρνηση του Tobruk. Στις 17 Δεκεμβρίου 2015, στο Skhirat του Μαρόκου, με την μεσολάβηση του ΟΗΕ, υπογράφηκε από όλα τα μέρη η Πολιτική Συμφωνία για τη Λιβύη, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η δημιουργία της Government of National Accord (GNA), το 2016, στην Τρίπολη, υπό τον Sarraj.

¹⁴ Η κυβέρνησή του GNA αναγνωρίζεται από τον ΟΗΕ και την ΕΕ.

¹⁵ Η κυβέρνηση που υποστηρίζει ο Haftar στο Tobruk αναγνωρίζεται από την Αίγυπτο, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, την Ιορδανία και την Ρωσία. Δεν αναγνωρίζεται από την Ελλάδα.

Η Άγκυρα άδραξε την ευκαιρία προμηθεύοντας οπλισμό και πυρομαχικά την Τρίπολη (η GNA πρόσκειται ευνοϊκά στους «Αδελφούς Μουσουλμάνους») αλλά και τους ισλαμιστές αντάρτες σε όλη τη διάρκεια του συνεχιζόμενου δεύτερου εμφυλίου με την εμπλοκή της να αυξάνεται δραματικά από τα τέλη του 2019.¹⁶

Για την Ελλάδα, από το 2014, αρχίζει μια περίοδος πλήρους απουσίας από τα δρώμενα της Λιβύης.¹⁷ Η ελληνική διπλωματία ήταν ανενεργή και αδρανής καθώς οι ελληνικές κυβερνήσεις ήταν απορροφημένες με την οικονομική κρίση.¹⁸ Ταυτόχρονα σε διεθνές επίπεδο οι όποιες προσπάθειες για εξεύρεση μιας πολιτικής και ειρηνικής επίλυσης των διαφορών ήταν άνευ αποτελέσματος, λόγω των αντιτιθεμένων στρατηγικών επιδιώξεων και συμφερόντων των πολλαπλών εμπλεκομένων.¹⁹

Μετά τον Μάρτιο του 2016, οι συγκρούσεις μεταξύ των δύο αντίπαλων κοινοβουλίων, House of Representatives (Tobruk) και General National Congress (GNC), στην Τρίπολη, εντάθηκαν. Παρά τη στήριξή της στο παρελθόν, η House of Representatives απέσυρε την αναγνώρισή της για την GNA ψηφίζοντας εναντίον της το καλοκαίρι του 2016 και έγινε ανταγωνιστής για τη διακυβέρνηση της χώρας. Καίτοι η GNA δεν διαθέτει πλέον την επίσημη έγκριση και στήριξη της House of Representatives (η οποία με τη σειρά της δεν αναγνωρίζεται ως νόμιμη από το General National Congress) εξακολουθεί να αναγνωρίζεται, από τα Ηνωμένα Έθνη ως νόμιμη κυβέρνηση.

Το ρήγμα μεταξύ ανατολικού και δυτικού τμήματος βάθυνε, μετά την μεγάλη κλίμακα επίθεση του στρατάρχη Haftar προς κατάληψη του συνόλου της λιβυκής επικράτειας, στις 4 Απριλίου 2019. Στις συγκρούσεις αμφότερες οι πλευρές χρησιμοποίησαν και ένα συνονθύλευμα Α/Φ επιφέροντας πλήγματα

¹⁶ Αυτό αποδεικνύεται από ένα πλήθος καταγεγραμμένων νηοψιών. Το καλοκαίρι του 2015 το ελληνικό λιμενικό κατόπιν αμερικανικών πληροφοριών προέβη σε νηοψία στο εμπορικό πλοίο «Haddal 1», νότια της Κρήτης. Μετέφερε 450.000 καραμπίνες κατάλληλες για πολεμική χρήση, που είχαν κατασκευαστεί σε ιδιωτική τουρκική εταιρεία, καθώς και πυρομαχικά. Κατεύθυνση του πλοίου ήταν η Λιβύη. Τον Μάιο του 2017, νηοψία πλοίου με σημαία Μάλτας μεταξύ Κω και Ρόδου με προορισμό την Μιστράτα, μεταφέροντας εκρηκτικά, πυροκροτητές και πυρομαχικά. Στις 10 Ιανουαρίου 2018, το λιμενικό ακινητοποιεί πλοίο με σημαία Τανζανίας νότια της Κρήτης που μεταφέρει 29 κοντέινερ με πυρομαχικά από την Μερσίνα της Τουρκίας προς την Μιστράτα.

¹⁷ Η Ελληνική Πρεσβεία στην Τρίπολη ανέστειλε τις εργασίες της στις 31 Ιουλίου 2014. Η φρεγάτα του Πολεμικού Ναυτικού «Σαλαμίς», προέβη σε επιχείρηση «απεγκλωβισμού» του προσωπικού της Πρεσβείας μας. Την ίδια ώρα που τα ελληνικά συμφέροντα στην βορειοαφρικανική χώρα «εγκλωβιζόντουσαν» η Άγκυρα συνέχισε -και συνεχίζει- να διατηρεί Πρεσβεία στην Τρίπολη και Προξενείο στην Μιστράτα.

¹⁸ Η επίσκεψη του πρώην Υπουργού Εξωτερικών κ. Νικολάου Κοτζιά, στην Τρίπολη, στις 28 Νοεμβρίου 2016, είχε περισσότερο εθιμοτυπικό σκοπό.

¹⁹ Άξια μνείας είναι η Διεθνής Διάσκεψη για τη Λιβύη στο Παλέρμο της Ιταλίας, στις 12-13 Νοεμβρίου 2018, όπου εκπροσωπήθηκε η χώρα μας σε επίπεδο πρωθυπουργού. Επίσης στις 25 Ιουλίου 2017 και 29 Μαΐου 2018, πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις στο Παρίσι, των Serraj και Haftar, χωρίς αποτέλεσμα εξαιτίας της αδιαλλαξίας και των δύο. Ο διεθνής τύπος εστιάζει τις ευθύνες της αποτυχίας περισσότερο προς το Haftar, που «επιθυμούσε στρατιωτική ολοκληρωτική επικράτηση».

κυρίως ψυχολογικού αποτελέσματος και απώλειες αμάχων. Οι δυνάμεις GNA χρησιμοποίησαν Α/Φ που επισκεύασαν Ουκρανοί τεχνικοί, κυρίως MIG 23/25 αλλά και G-2 Galeb και L-39ZO Albatros. Ανάλογα, ο αρχικά υποδεέστερος αεροπορικά LNA ενισχύθηκε το 2017 από τους Ρώσους με MIG 23, από τους Αιγύπτιους με 8 MIG 21 και από ΗΑΕ-Αίγυπτο με ελικόπτερα Mi-8T και Mi-24. Υποστήριξη για να τεθεί σε ενέργεια το τελευταίο Mirage F-1 με ένα κινητήρα, δόθηκε από πηγές της Ελλάδας, σύμφωνα με δημοσιεύματα.²⁰ Τον Μάρτιο του 2019 και οι δύο πλευρές χρησιμοποίησαν περίπου από 15 μαχητικά Α/Φ²¹ για αεροπορικούς βομβαρδισμούς. Δημοσιεύματα πιθανολογούν ότι την περίοδο μεταξύ Ιουλίου-Νοεμβρίου 2019, μαχητικά αεροσκάφη (μάλλον Mirage 2000-9 των ΗΑΕ) προκάλεσαν μαζικές απώλειες σε πολίτες κατά τη διάρκεια βομβαρδισμών.²² Παράλληλα, τον Απρίλιο του 2019, τα ΗΑΕ εφοδίασαν τον LNA με κινεζικάUCAV Wing Loong 2.²³

Η δυσχερέστατη θέση της Τρίπολης ανάγκασε τον αρχικά διστακτικό Sarraj να ζητήσει απεγνωσμένα τη βοήθεια της Άγκυρας. Η Άγκυρα ανταποκρίθηκε πρόθυμα²⁴ και καθώς εξελίσσονταν η μάχη για τον έλεγχο της Τρίπολης, Μάιος 2019, προώθησε οχήματα kirgi/MRAP, βουλγαρικά τυφέκια εφόδου, MANPADs, ATGMs και δύο σταθμούς ελέγχου γιαUCAVs Bayraktar TB2 με σημαντικό αριθμό drones. Η τουρκική παρουσία στα περικόχωρα της Τρίπολης έγινε ορατή μετά τον Ιούνιο του 2019 με την υποστήριξη των δυνάμεων του GNA μέσω των βομβαρδισμών των Bayraktar TB2.²⁵ Κατά μία εκδοχή αυτοί οι βομβαρδισμοί απέτρεψαν την κατάληψη της Τρίπολης από τον LNA. Την περίοδο εκείνη, τα ΗΑΕ και η Τουρκία εκτέλεσαν πάνω από 850 και 250 επιθέσεις drones αντίστοιχα.²⁶ Ο πρώην απεσταλμένος του ΟΗΕ στη Λιβύη, Ghassan Salamé,²⁷ ανέφερε ότι πρόκειται για τον μεγαλύτερο πόλεμο με drones στον κόσμο. Στις 18 Ιουνίου 2019 τα ΗΑΕ ανέπτυξαν συστήματα

²⁰ <https://warisboring.com/great-now-there-are-two-competing-libyan-air-forces/> «Washington refused to release even a bare minimum of spares necessary to return a number of aircraft and helicopters of U.S. and Italian origin to operational service. The only success was acquisition of a replacement engine for the last surviving Mirage F.1ED—apparently from sources in Greece.»

²¹ Delalande, Arnaud (10 May 2019). «LNA/GNA have about 15 fighter jets each. LNA lost 1 MiG-21 & GNA 2 Mirage F1s. LNA has 2 Su-22s, 2 Mirage F1s & some MiG-21s at al Watiya. 3 MiG-23s can be used for longer strike from al-Jufra. GNA has ~9 L-39s, 2 or 3 MiG-23s, 1 J-21, few G-2 Galebs". Twitter.com. Retrieved 25 May 2019.

²² <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/what-turned-the-battle-for-tripoli>

²³ Medium Altitude Long Endurance-Unmanned Combat Aerial Vehicle (MALE-UCAV). Μέγιστο βάρος απογείωσης 4.200 κιλά, αυτονομία 32 ώρες πτήσεως.

²⁴ Μεγάλη απογοήτευση προκάλεσε στην Τουρκία, που ήταν εμφανής στα ΜΜΕ της χώρας, η κατάληψη της Βεγγάζης από τις δυνάμεις του LNA.

²⁵ Τουρκικής κατασκευής Medium Altitude Long Endurance-Unmanned Combat Aerial Vehicle (MALE-UCAV).

²⁶ <https://www.defenseone.com/ideas/2020/06/conflict-libya-preview-future-warfare/165807/?oref=d-dontmiss>

²⁷ Λιβανέζος πολιτικός που διετέλεσε επικεφαλής της UNSMIL από 22 Ιουνίου 2017 μέχρι και 02 Μαρτίου 2020 οπότε και παραιτήθηκε χωρίς ακόμη να έχει οριστεί αντικαταστάτης του. Καθήκοντα επικεφαλής ως Acting Head εκτελεί από τις 12 Μαρτίου η αμερικανίδα διπλωμάτης Stephanie Williams.

αεράμυνας ρωσικής κατασκευής Pantsir S-1 στη δυτική Λιβύη. Τα εν λόγω συστήματα κατέρριψαν 21 τουρκικά²⁸ drones μέχρι 7 Ιουν 2020 (εκ των οποίων 19 Bayraktar/TB2, 1 IAI Harop και 1 STM Kargu) .

Οι συνεχόμενες εμπλοκές διαφόρων χωρών κυρίως με προμήθεια πολεμικών υλικών και μισθοφόρων οδήγησε το Συμβούλιο Ασφαλείας στη λήψη της Resolution 2486 (2019)/12 Sep 2019 για επιβολή embargo στη Λιβύη.²⁹ Η τουρκική συνδρομή ήταν καθοριστική. Ο Erdoğan προσέφερε προστασία και η Τρίπολη «γη και ύδωρ». Η σημερινή ανατροπή της δυσμενούς για τον Sarraj κατάστασης οφείλεται κυρίως στην τουρκική συνδρομή με αποτέλεσμα την απόλυτη πλέον εξάρτηση της GNA από την Άγκυρα. Εύκολα πλέον η Άγκυρα επέβαλε στην εξαρτημένη Τρίπολη την υπογραφή και επικύρωση δύο συμφωνιών, με τις οποίες αλλάζει άρδην τα γεωπολιτικά δεδομένα σε Λιβύη και Ανατολική Μεσόγειο.³⁰

Οι συμφωνίες αφενός του καθορισμού - οριοθέτησης των θαλασσιών ζωνών (ΑΟΖ) μεταξύ των δύο χωρών³¹ και αφετέρου της στρατιωτικής συνεργασίας, που υπογράφηκαν στις 27 Νοεμβρίου 2019, μετέτρεψαν τη Τουρκία σε χώρα ρυθμιστή στην περιοχή και έθεσαν εν αμφιβόλω τα συμφέροντα του Ελληνισμού. Η όλη κατάσταση επιδεινώθηκε έτι περισσότερο με την κατάθεση της πρώτης συμφωνίας (περί θαλασσιών ζωνών) στον ΟΗΕ από την Άγκυρα. Οι έντονες διαμαρτυρίες, ανακοινώσεις και ενστάσεις της Ελλάδος προς όλους τους φορείς περί ακυρότητας μιας καταφανώς παράνομης συμφωνίας, που αντίκειται στο διεθνές δίκαιο, στη λογική και στη γεωγραφία έχουν την αξία τους, αλλά δεν αναιρούν το τελικό αποτέλεσμα. Η χώρα μας εκ του αποτελέσματος αιφνιδιασθηκε (ή τουλάχιστον δεν στάθηκε ικανή να παρεμποδίσει μια ανάλογη αρνητική ενέργεια) και αναγκάστηκε να προβεί σε σπασμωδικές -αλλά επιβεβλημένες- κινήσεις στην εναγώνια προσπάθειά της να αναιρέσει τα τελεσμένα.³²

ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ (2020)

Στις 8 Ιανουαρίου 2020, οι Ρώσοι και Τούρκοι πρόεδροι Putin και Erdoğan κατέθεσαν κοινή πρόταση για συμφωνία εκχειρίδας στη Λιβύη. Η

²⁸ <https://lostarmour.info/libya/item.php?id=23673>

²⁹ https://unsmil.unmissions.org/sites/default/files/s_res_2486_e.pdf

³⁰ Μερικές από τις έγκυρες ιστοσελίδες που κάλυψαν με πλήθος άρθρων τη «συμφωνία-παζάρι» Άγκυρας-Τρίπολης, είναι οι: www.forbes.com, www.reuters.com, www.france24.com, www.aljazeera.com, www.euronews.com, www.foreignpolicy.com, www.dw.com, κλπ.

³¹ Προς διευκρίνιση της επίσημης ονομασίας της αμφιλεγόμενης συμφωνίας ή μνημονίου για την ΑΟΖ, στην ιστοσελίδα του τουρκικού ΥΠΕΞ, αναγράφεται ως : «Agreement with Libya on Maritime Jurisdiction Areas» (mfa.gov.tr)

³² Η απέλαση του πρέσβη της Λιβύης από την Ελλάδα, η πρόσκληση του Haftar στην Αθήνα, η επίσκεψη του ΥΠΕΞ Δένδια στη Λιβύη και οι συνεχείς συναντήσεις του τελευταίου με αρχηγούς κρατών που υποστηρίζουν το LNA, εντάσσονται σε αυτές της πρωτοβουλίες.

αναβάθμιση της Άγκυρας σε μείζονα «στρατηγικό παίκτη», πλέον της αποφασιστικής στρατιωτικής εμπλοκής στην περιοχή, αποδείχτηκε και στις ενδολιβικές συνομιλίες της Μόσχας, 13 Ιανουαρίου και στην διάσκεψη του Βερολίνου -υπό την αιγίδα του ΟΗΕ- για την Λιβύη, 19 Ιανουαρίου 2020.³³ Οι πρώτες ναυάγησαν λόγω της μη αναμενόμενης αποχώρησης του Haftar, ενέργεια που αποδίδεται από τον ίδιο στην «απληστία της Τουρκίας» και κατά άλλους στην παρέμβαση των αραβικών χωρών που τον υποστηρίζουν (Αίγυπτος και ΗΑΕ). Η δεύτερη προσπάθεια «για μια κυρίαρχη Λιβύη και για τον κατευνασμό στο εσωτερικό της χώρας» επίσης απέτυχε. Η συνδιάσκεψη του Βερολίνου απέδειξε και τον δευτερεύοντα ρόλο που διαδραματίζει η χώρα μας στα δρώμενα στην Βόρειο Αφρική και στην Ανατολική Μεσόγειο. Η επιδεικτική μη πρόσκλησή της ήταν αποτέλεσμα της διπλωματικής ανυπαρξίας του πρόσφατου παρελθόντος, αλλά κυρίως της γεωπολιτικής απομείωσης της Ελλάδος ως «ισχυρού παίκτη».

Η αναζωπύρωση των συγκρούσεων από τις αρχές του 2020 και η αυξανόμενη εμπλοκή ξένων δυνάμεων οδήγησε το Συμβούλιο Ασφαλείας στη λήψη της Απόφασης 2510 (2020)/12 Φεβρουαρίου 2020³⁴ απαιτώντας από τα αντιμαχόμενα μέρη να δεσμευτούν για «διαρκή κατάπαυση του πυρός» σύμφωνα με τους όρους που είχαν συμφωνήσει οι στρατιωτικοί εκπρόσωποι (Joint Military Commission) και των δύο πλευρών στις συνομιλίες στη Γενεύη. Παράλληλα καλούσε όλες τις χώρες να απέχουν από την ενίσχυση των αντιμαχόμενων πλευρών και έκανε έκκληση για την απόσυρση όλων των μισθοφορικών δυνάμεων. Η Απόφαση καταστρατηγήθηκε από όλες τις πλευρές.

Οι συνεχόμενες μεταφορές πολεμικού υλικού επέτρεψαν την Τουρκία, τον Φεβρουάριο 2020 να δημιουργήσει μια αντιαεροπορική ομπρέλα προστασίας³⁵ με συστήματα κατευθυνόμενων βλημάτων μεσαίου βεληνεκούς MIM-23 Hawk, μικρού βεληνεκούς SAMs Hisar και αντιαεροπορικά πυροβόλα Korkut, πέριξ της πρωτεύουσας προστατεύοντας ζωτικούς στόχους μεταξύ των οποίων και οι εγκαταστάσεις χρήσης και ελέγχου των τουρκικών drones. Αυτή η προστασία συνδυασμένη με αυξημένη παρουσία Τούρκων χειριστών³⁶

³³ Στις 18 Ιανουαρίου 2020, μια μέρα πριν τη διάσκεψη στο Βερολίνο, μέλη φυλών και στρατιωτικών τμημάτων πιστών στον Haftar, έκλεισαν τα σημαντικότερα λιμάνια από τα οποία εξάγεται πετρέλαιο στο ανατολικό τμήμα της χώρας. Η Εθνική Επιχείρηση Πετρελαίου (ΕΕΠ), δημόσιος θεσμός που πασχίζει να παραμένει ανεξάρτητος, υπολογίζει πως ο αποκλεισμός μειώνει την παραγωγή αργού, που αποτελεί τη βασική πηγή προσόδων της Λιβύης, από το 1,3 εκατομμύριο βαρέλια την ημέρα σε λιγότερα από 500 χιλιάδες. Σκοπός της κίνησης ήταν να πληγεί η οικονομία της Τρίπολης.

³⁴ Το κείμενο της Απόφασης συντάχθηκε από την Μεγάλη Βρετανία και εγκρίθηκε από τα 14 μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας ενώ η Ρωσία απείχε.

<http://unscr.com/en/resolutions/doc/2510>

³⁵ <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/what-turned-the-battle-for-tripoli>

³⁶ Επιβεβαιωμένα είναι η δραστηριοποίηση σημαντικού αριθμού Τούρκων συμβούλων, εκπαιδευτών και χειριστών εξελιγμένων οπλικών συστημάτων.

και ανάλογου εξοπλισμού, επέτρεψαν τις δυνάμεις GNA να αυξήσουν τον αριθμό και την αποτελεσματικότητα των δικών τους επιχειρήσεων drones.

Επιπρόσθετα, η χρήση (του δοκιμασμένου στη Συρία) του τουρκικής κατασκευής συστήματος ηλεκτρονικής αναγνώρισης και παρεμβολής Koral,³⁷ από το αεροδρόμιο Mitiga, υπήρξε καταλυτικής σημασίας.³⁸ Η χρήση του επέτρεψε την παρεμβολή των συστημάτων radars των Pantsir και των δικτύων (datalink) των Wing Loong drones. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τον εντοπισμό και «τύφλωση» των radars των Pantsir και στη συνέχεια τον ακριβή βομβαρδισμό και καταστροφή τους από τα Bayraktar TB2. Επιπλέον η παρεμβολή των datalink εξουδετέρωσε την πλοήγηση των Wing Loong drones περιορίζοντας τις επιχειρήσεις τους στην περιοχή της Τρίπολης. Ουσιαστικά, οι επιχειρήσεις των δυνάμεων της GNA -και ειδικά αυτές με την χρήση σύγχρονων οπλικών συστημάτων- σχεδιάζονται, οργανώνονται και συντονίζονται από Τούρκους αξιωματικούς και εκτελούνται από Τούρκους χειριστές ή εξειδικευμένους μισθοφόρους.³⁹ Αμφότερες οι πλευρές έχουν έλλειψη γηγενούς εκπαιδευμένου προσωπικού σε σύγχρονα οπικά συστήματα ενώ χρησιμοποιούν γηρασμένους και με ανεπαρκή εκπαίδευση χειριστές (ειδικά στην αεροπορία). Κατά συνέπεια, συχνή είναι η χρήση μισθοφόρων πιλότων, τεχνικών,⁴⁰ πλέον των απλών μισθοφόρων μαχητών που ενισχύουν τις δυνάμεις των GNA και LNA.

Σημαντικότερη ήταν η συμβολή της Άγκυρας στην αλλαγή της πορείας του εμφυλίου με την μεταφορά πλήθους Σύριων ισλαμιστών μαχητών στην Λιβύη.⁴¹ Ο ακριβής αριθμός τους, που παρουσιάζει αυξητική τάση, είναι άγνωστος, αλλά υπολογίζεται από 4 έως 8 χιλιάδες.⁴² Η Τουρκία έχει αναλάβει την πληρωμή τους (περίπου 2.000 Ευρώ μηνιαίως), την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και τη μεταφορά των νεκρών στην γενέτειρά τους. Πληροφορίες αναφέρουν τη μη πλήρη τήρηση των δεσμεύσεων.

Τον τελευταίο μήνα, δεκάδες καθημερινές πτήσεις μεταγωγικών Α/Φ της Τουρκίας (C-130 και Airbus A-400M Atlas) και του Κατάρ μεταφέρουν

³⁷ Το συγκεκριμένο σύστημα μεταφέρεται σε οχήματα και έχει δυνατότητα να αναλύει-παρεμβάλει αυτόματα πολλαπλές εκπομπές ραντάρ

³⁸ <https://www.upi.com/Defense-News/2016/02/23/Turkish-Air-Force-gets-new-EW-radar-system/5401456261190/>

³⁹ Ενδεικτικό του άρτιου σχεδιασμού και εκτέλεσης είναι οι πρόσφατες επιτυχείς επιχειρήσεις Μη Επανδρωμένων Συστημάτων σε συνδυασμό με επιχειρήσεις ηλεκτρονικής καταστολής αεράμυνας με αποτέλεσμα την προαναφερθείσα καταστροφή ικανού αριθμού (από 4 έως 8) ρωσικής κατασκευής σύγχρονων αντιαεροπορικών συστημάτων Pantsir του LNA.

⁴⁰ Ο GNA σε ειδικευμένους μισθοφόρους από Πορτογαλία, Εκουαδόρ, ΗΠΑ, Τουρκία και Ουκρανία, ενώ ο LNA από ΗΑΕ, Αίγυπτο και Ρωσία.

⁴¹ Για πολλούς αναλυτές ήταν η απάντηση της Τουρκίας στην ρωσική εταιρεία μισθοφόρων Wagner, που υποστηρίζει τον Hafthar. Επιπρόσθετα κυρίως Σουδανοί μισθοφόροι ενισχύουν τα στρατεύματα του Στρατάρχη.

⁴² Έχουν καταγραφεί σημαντικές απώλειες, που συνεχώς αυξάνουν, καθώς χρησιμοποιούνται ως «αναλώσιμοι». Σύμφωνα με το Συριακό Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, μέχρι τις αρχές Μαΐου 2020, οι νεκροί ανήλθαν στους 268.

εξοπλισμό, εφόδια και προσωπικό στην ελεγχόμενη από την GNA περιοχή παρακάμπτοντας το FIR Αθηνών (κίνηση κυρίως μέσω FIR Λευκωσίας και Καΐρου).⁴³ Ο συνολικός αριθμός και τύπος των δυνάμεων και μέσων που έχει εμπλέξει η Τουρκία δεν είναι δυνατόν να αποτυπωθεί με ακρίβεια, καθόσον οι πληροφορίες είναι διαβαθμισμένες και η ροή της υποστήριξης προς τη Λιβύη αδιάλειπτη.⁴⁴ Στο επιχειρησιακό πεδίο επιδίωξη της Άγκυρας είναι η εξασφάλιση της Τρίπολης (επετεύχθη), η απώθηση των δυνάμεων του LNA (σε εξέλιξη) και η κατάληψη του μεγαλύτερου μέρους της βορειοδυτικής Λιβύης εξασφαλίζοντας πλεονεκτήματα για ενδεχόμενες διαπραγματεύσεις. Η κατάληψη της παραλιακής λωρίδας δυτικά της Τρίπολης (Sabrata και Al Zawiyah), καθώς και της στρατηγικής σημασίας αεροπορικής βάσης Al Watiyah⁴⁵ νοτιοδυτικά της πρωτεύουσας εντάσσονται σε αυτό το πλαίσιο.

Αξιοσημείωτη είναι και η εμπλοκή σημαντικού τμήματος του τουρκικού στόλου, ανοικτά των ακτών της Λιβύης, αποτελούμενο από φρεγάτες⁴⁶ και πλοία υποστηρίξεως. Την όλη εκστρατευτική επιχείρηση υποστηρίζει με ένα εκτεταμένο δίκτυο συλλογής, ερμηνείας και εκμετάλλευσης πληροφοριών, καθώς και ένα σύστημα επιμελητείας (Διοικητικής Μέριμνας) στηριζόμενο σε επιτόπιους πόρους και σε μεταφορά υλικών και εφοδίων από την Τουρκία. Επίσης από τον Μάιο, τουρκικά ιπτάμενα ραντάρ (E-7 Boeing 737 airborne early-warning and control-radar aircraft)⁴⁷ φαίνεται να ελέγχουν και να διεξαγάγουν ηλεκτρονική αναγνώριση στις βόρειες περιοχές της Λιβύης. Αντίστοιχες πτήσεις επιτήρησης ελληνικών ιπτάμενων ραντάρ θα πρέπει να θεωρούνται βέβαιες στην περιοχή νότια της Κρήτης.

Τον ίδιο μήνα και κατόπιν της αρνητικής τροπής που πήραν οι επιχειρήσεις για τον LNA, η Ρωσία μεταστάθμευσε 14 μαχητικά⁴⁸ (που τα πετούσαν μισθοφόροι) στην κεντρική Λιβύη προφανώς για να αποθαρρύνει την εξάπλωση των τουρκικών αεροπορικών επιχειρήσεων σε βάρος του LNA. Αντίστοιχα, από την πλευρά της Αιγύπτου, πρόσφατες πληροφορίες κάνουν

⁴³ Ορισμένα αρχικά δρομολόγια έλαβαν χώρα μέσω των ομόρων βορείων χωρών μας και εν συνεχεία μέσω του FIR Ρώμης και Μάλτας.

⁴⁴ Στις 2 Ιανουαρίου 2020, η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση ενέκρινε δια νόμου την ανάπτυξη τουρκικών στρατευμάτων στην Λιβύη. Από τις 5 Ιανουαρίου άρχισε η αποστολή τουρκικών δυνάμεων, είτε από αέρος, είτε δια θαλάσσης ακολουθώντας πορείες ανατολικά της Ρόδο, Καρπάθου και νοτίως της Κρήτης.

⁴⁵ Η αεροπορική βάση της al-Watiya που κατελήφθη πρόσφατα από την GNA ήταν από τις λίγες βάσεις που δεν είχαν καταστραφεί από νατοϊκούς βομβαρδισμούς. Η βάση διέθετε 43 προστατευμένα υπόστεγα (shelters) με αποθηκευμένα εκτός ενεργείας SU-22 και Mirage F-1ED.

⁴⁶ Καλύπτουν με αντιαεροπορικά συστήματα την περιοχή της Τριπόλεως ενώ επιτρέπουν την απρόσκοπτη συνέχιση της υποστήριξης του Serraj μέσω θαλάσσης.

⁴⁷ <https://www.jpost.com/middle-east/libya-conflict-heats-up-as-turkish-air-force-increases-activity-629069>

⁴⁸ <https://www.militarytimes.com/news/your-military/2020/05/30/us-africa-command-russian-jets-in-libya-present-broader-worries-for-region/> U.S. Africa Command flatly rejected Russian claims that Moscow did not deploy fighter jets to Libya, saying Friday that the 14 aircraft flown in reflect Russia's longer term goal to establish a foothold in the region that could threaten NATO allies.

λόγο για μετακινήσεις αιγυπτιακών δυνάμεων (άρματα M-60) προς τα σύνορα με τη Λιβύη.⁴⁹

Στηριζόμενη στις συμφωνίες με την Τρίπολη, η Άγκυρα απροκάλυπτα πλέον διεξάγει μια εκστρατεία στην βορειοαφρικανική χώρα με την εμπλοκή όλων των κλάδων των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων (ΤΕΔ). Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις που διεξήχθησαν μέχρι τώρα είναι υποδηλωτικές της αποτελεσματικότητας, του υψηλού επαγγελματισμού, της άρτιας εκπαίδευσης και του συντονισμού των ΤΕΔ. Η Τουρκία ουσιαστικά «εισέβαλε», προσκεκλημένη στην παρούσα συγκυρία, στην τέταρτη κατά σειρά χώρα, μετά την Κύπρο, το Ιράκ και τη Συρία.⁵⁰ Σε όλες τις «ειρηνικές και ανθρωπιστικές» επεμβάσεις της χρησιμοποίησε ως πρόσχημα (και) την προστασία των τουρκογενών και/ή των Μουσουλμάνων που διαβιούν στις συγκεκριμένες χώρες.⁵¹

Η ειδοποιός διαφορά με τις προηγούμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις είναι ότι η τελευταία δεν διεξάγεται στον εγγύς γεωγραφικό της περιβάλλον, αλλά σε σημαντική απόσταση από αυτήν, γεγονός που απαιτεί την ύπαρξη ιδιαίτερων στρατιωτικών και τεχνολογικών δυνατοτήτων αλλά συμπεριλαμβάνει και σημαντικό ρίσκο. Ο Erdoğan αποφάσισε να αναλάβει αυτήν την εκστρατεία υψηλού κινδύνου,⁵² ένεκα της διαρκούς αύξησης της ισχύος της Τουρκίας, της αυτοπεποίθησης που προκαλούν οι προηγηθείσες εμπλοκές αλλά κυρίως διότι το διακύβευμα για τον ίδιο και την χώρα του είναι σημαντικό προς πολλές κατευθύνσεις. Ο ρόλος που θα διαδραματίσει η Τουρκία, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, στην περιοχή και ευρύτερα θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από το αποτέλεσμα της εμπλοκής της στη Λιβύη. Για την επίτευξη του τελικού σκοπού δεν θα διστάσει να υποστεί τις όποιες ανθρώπινες και οικονομικές θυσίες. Μια ενδεχόμενη αποχώρηση της Άγκυρας από την Λιβύη, χωρίς την υλοποίηση των στόχων της, θα αποτελέσει ανεπανόρθωτο πλήγμα και ανείπωτη ταπείνωση, που θα πλήξει τον ίδιο τον Erdoğan και το κυβερνόν κόμμα.⁵³

Αναμφίβολα η τουρκική ενεργός εμπλοκή στην εμφύλια σύρραξη της Λιβύης επέτρεψε τη σταθεροποίηση του καθεστώτος Fayez al-Sarraj και

⁴⁹ <https://www.jpost.com/middle-east/will-egypt-guarantee-ceasefire-in-libya-with-armed-forces-630720>

⁵⁰ Ο Erdoğan έχει αναφέρει πως «η ασφάλεια μας ξεκινάει από τη Λιβύη μέχρι τον Καύκασο, από τα Βαλκάνια μέχρι τη Συρία και δεν έχουμε να πούμε κάτι σε όσους δεν το έχουν καταλάβει» ενώ ο συνεργάτης του Bahçeli ανέφερε πως «από την παρουσία μας στην Μεσόγειο ενοχλήθηκαν η Ελλάδα, οι Ελληνοκύπριοι, ο Sisi, ο Haftar».

⁵¹ Σύμφωνα με τον Τούρκο πρόεδρο στη Λιβύη «υπάρχουν απόγονοι Τούρκων που ο Haftar θέλει να κάνει εθνικά καθαρή... και καθήκον μας είναι να υποστηρίξουμε τα εγγόνια των προγόνων μας, όπως κάνουμε και στο παρελθόν».

⁵² Στον ελληνικό τύπο αναφέρθηκε ως «Η Σικελική Εκστρατεία» του Erdoğan υπονοώντας την ίδια τραγική κατάληξη με αυτήν που γεύθηκαν οι Αθηναίοι στον Πελοποννησιακό Πόλεμο.

⁵³ Αξίζει να αναφερθεί ότι σύμφωνα ακόμη και με τουρκικές πηγές, η τουρκική εμπλοκή δεν χαιρεί υποστήριξης της πλειοψηφίας του τουρκικού λαού όπως τουλάχιστον συνέβει με τις προηγηθείσες εμπλοκές.

ανάγκασε τις δυνάμεις του Khalifa Haftar σε αναδίπλωση. Η αποτυχία της δεύτερης προσπάθειας του Libyan National Army (LNA) τον Απρίλιο του 2020 να καταλάβει την Τρίπολη φαίνεται ότι όχι μόνο εξήντησε την δυναμική των στρατευμάτων του Haftar αλλά ενδεχομένως κλόνισε και την εμπιστοσύνη τοπικών φυλάρχων, ξένων πρωτεουσών και διαφόρων άλλων παραγόντων στο πρόσωπο του. Πάντα οι αποτυχίες γεννούν μεμψιμοιρίες και απελευθερώνουν υπάρχουσες αντιπαλότητες που μάλιστα ενισχύθηκαν και από τις πρόσφατες -άκαιρες-δηλώσεις αυτοανακήρυξης του στρατηγού σε «εκλεκτό του λιβυκού λαού» με αποστολή την κατάργηση της Skhirat Agreement.⁵⁴ Οι δηλώσεις αυτές της απροκάλυπτης απόρριψης της καταφανώς προβληματικής -αλλά διεθνώς αναγνωριζόμενης και ευρέως επικαλούμενης από όλους- συμφωνίας, προκάλεσαν ακόμη και την αντίθεση χωρών φιλικά προσκείμενων προς τον στρατηγό, όπως της Ρωσίας.

Παρά την πρόσφατη αδιαφιλονίκητη ενίσχυση των θέσεων της Government of National Accord (GNA), οι δύο πλευρές διακηρυκτικά κατέληξαν στις 01 Ιουνίου 2020,⁵⁵ σε συμφωνία επανέναρξης των συνομιλιών για κατάπαυση των εχθροπραξιών επί των προτάσεων που είχαν υποβληθεί από την United Nations Support Mission in Libya (UNSMIL)⁵⁶ κατά τη διάρκεια των συνομιλιών της Joint Military Commission (5 + 5) (JMC) στις 23 Φεβρουαρίου 2020.⁵⁷ Οι εξελίξεις αυτές καταδεικνύουν αφενός τη διεθνή προσπάθεια αποφυγής περαιτέρω κλιμάκωσης του επί της ουσίας «πολέμου δια αντιπροσώπων» (proxy war) που διεξάγεται στη Λιβύη αλλά αφετέρου και της αντίληψης, εκ μέρους των αμέσων εμπλεκομένων, της αντικειμενικής αδυναμίας πλήρους επικράτησης. Παρά ταύτα οι συγκρούσεις συνεχίζονται με τα στρατεύματα της GNA -εκμεταλλεζόμενα την αμέριστη τουρκική υποστήριξη-να απωθούν ανατολικά τις δυνάμεις του LNA.

⁵⁴ Οι τηλεοπτικές δηλώσεις του Haftar στις 28 Απριλίου έδωσαν τη ευκαιρία στους αντιπάλους του να τον κατηγορήσουν για «πραξικόπημα» και ενέργειες που περιορίζουν σημαντικά το ρόλο και τις αρμοδιότητες του House of Representatives της Λιβύης που έχει καταφύγει στο Tobruk.

⁵⁵ Βλέπε ανακοίνωση της UNSMIL στις 01 Ιουνίου 2020:

<https://unsmil.unmissions.org/unsmil-welcomes-acceptance-libyan-parties-resumption-joint-military-committee-55-talks>

⁵⁶ Η διεθνής παρουσία στη Λιβύη (UNSMIL) καθιερώθηκε με την Απόφαση 2009 (2011)/ 16 Σεπτεμβρίου 2011 του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η θητεία της ανανεώνεται περιοδικά ενίοτε και με τροποποιήσεις της αποστολής της.

⁵⁷ Ο πρώτος γύρος συνομιλιών με μεσολάβηση του ΟΗΕ με στόχο τη διαρκή κατάπαυση του πυρός μεταξύ της κυβέρνησης της Λιβύης και των κύριων δυνάμεων της αντιπολίτευσης, ολοκληρώθηκε χωρίς πλήρη συμφωνία, παρά την επίτευξη συναίνεσης σε πολλούς τομείς. Ενώ οι δύο πλευρές συμφώνησαν στην ανάγκη να επιστευσθεί η επιστροφή των εσωτερικά εκτοπισμένων ατόμων (IDP), ιδίως στις περιοχές που επλήγησαν από συγκρούσεις, «δεν μπόρεσε να επιτευχθεί πλήρης κατανόηση σχετικά με τους βέλτιστους τρόπους αποκατάστασης της κανονικότητας σε αυτές τις περιοχές». Ο δεύτερος γύρος συνομιλιών κατέληξε σε κάποιο είδος συμφωνίας κατάπαυσης πυρός.

Εκτιμάται ότι η Άγκυρα δεν επιθυμεί την εμπλοκή σε μια ατέρμονη και κοστοβόρα στρατιωτική σύρραξη, αλλά αντίθετα αποσκοπεί στη δημιουργία μιας θετικής δυναμικής υπέρ της GNA στο πεδίο της μάχης που θα οδηγήσει σε μια συνολική πολιτική διευθέτηση του λιβυκού με τους δικούς της όρους. Αναμφίβολα δεν επιθυμεί να έρθει σε αντιπαράθεση με τη Ρωσία αλλά ούτε και με τη γειτονική Αίγυπτο. Σίγουρα αντιλαμβάνεται ότι η επιμήκυνση των γραμμών συγκοινωνιών και διασπορά των αεροναυτικών της δυνάμεων ελλοχεύουν κινδύνους σε περίπτωσης προσβολής τους από τμήματα που ενεργούν εξορμούμενα από εγγύτερους χώρους (Ελλάδα, Αίγυπτος).

Η λιβυκή επιχείρηση, εκτός των άλλων, αποτελεί την καλύτερη διαφήμιση για τα τουρκικά οπτικά συστήματα και τον ευνοϊκότερο χώρο για την επιχειρησιακή, τακτική και τεχνική εκπαίδευση του προσωπικού των ΤΕΔ. Εάν αναλογιστούμε ότι οι ΤΕΔ διεξάγουν επιχειρήσεις σχεδόν ταυτόχρονα στη Συρία και στο Ιράκ, μπορούμε να αντιληφθούμε τον βαθμό εκπαίδευσης και ποιότητας των στελεχών της και αναπόφευκτα να κάνουμε συγκρίσεις και να θέσουμε προβληματισμούς.

Η βιαιότητα των τελευταίων συγκρούσεων συνοδεύτηκε από αλληλοκατηγορίες των αντιπάλων περί συστηματικών εγκλημάτων πολέμου. Οι εκατέρωθεν κατηγορίες αλλά και η αποκάλυψη ανάλογων περιπτώσεων οδήγησαν τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ να προβεί σε έντονη καταδίκη αυτών των ειδεχθών πράξεων καλώντας τα αντιμαχόμενα μέρη να προχωρήσουν σε άμεσο τερματισμό των εχθροπραξιών και να σεβαστούν το ανθρωπιστικό δίκαιο.

Οι δύο τουρκολιβυκές συμφωνίες, κατά την άποψη τουλάχιστον της Τουρκίας, μετέτρεψαν και κατοχύρωσαν την εμπλοκή της στην Λιβύη σε «νόμιμη» και «αποδεκτή». Ο Erdoğan μετατράπηκε σε βασικό ρυθμιστή για την όποια μελλοντική λύση στην περιοχή. Για την υποστήριξη των σχεδιασμών της η Άγκυρα συνεχίζει να παραβιάζει συστηματικά το embargo όπλων του ΟΗΕ,⁵⁸ αδιαφορώντας για την νομιμότητα ή μη των ενεργειών της. Είναι γεγονός ότι ανάλογα πράττουν και άλλα κράτη που έχουν αναμειχθεί στη λιβυκή κρίση.⁵⁹ Οι όποιες ενέργειες νηοψίας πλοίων, που μεταφέρουν πολεμικό υλικό, είναι σπασμωδικές και εν πολλοίς αναποτελεσματικές, τουλάχιστον προ το παρόν.⁶⁰ Ενδεικτική είναι η πρόσφατη (09 Ιουνίου), εκ

⁵⁸ Η Τουρκία ήταν από τις πρώτες χώρες που υπέγραψαν και υποστήριξαν το embargo όπλων.

⁵⁹ Σύμφωνα με την επίσημη έκθεση-ανακοίνωση του ΟΗΕ, οι χώρες που παραβιάζουν απροκάλυπτα και συνεχώς το embargo όπλων, που έχει επιβληθεί στη Λιβύη, είναι τρεις: Η Τουρκία, η Ιορδανία και τα ΗΑΕ. (UNSMIL-United Nations Support Mission in Libya).

⁶⁰ Τα περί νηοψίας σε ανοικτή θάλασσα καθορίζονται από τη διεθνή συνθήκη του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982. Στα διεθνή ύδατα, εμπορικό πλοίο μπορεί να δεχθεί νηοψία μόνο από πολεμικό πλοίο της χώρα που φέρει τη σημαία του, εκτός των περιπτώσεων πειρατείας, διεθνών εγκλημάτων, δουλεμπορίας και παραβίασεως αποφάσεων που έχουν την αιγίδα του ΟΗΕ. Σε αυτή την τελευταία κατηγορία εμπίπτουν οι νηοψίες που διεξάγονται σε πλοία με κατεύθυνση τη Λιβύη. Η επιχείρηση «IRINI» διεξάγεται από την ΕΕ, βάσει των

μέρους του κυβερνήτη τουρκικής φρεγάτας (συνόδευε εμπορικό πλοίο που θεωρήθηκε ύποπτο για μεταφορά πολεμικού υλικού στη Λιβύη), αρνητική απάντηση για διενέργεια νηοψίας -στο πλαίσιο της επιχείρησης «EUNAVFOR MED IRINI»⁶¹- από ελληνική φρεγάτα.

Υπενθυμίζουμε ότι οι συμμετέχοντες στη Διάσκεψη του Βερολίνου για τη Λιβύη στις 19 Ιανουαρίου 2020 δεσμεύτηκαν ιδίως να σεβαστούν πλήρως και να εφαρμόσουν το embargo όπλων που θεσπίστηκε με τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (UNSCR) 1970 (2011), 2292 (2016) και 2473 (2019). Σε αυτό το πλαίσιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στις 17 Φεβρουαρίου κατέληξε σε πολιτική συμφωνία για την έναρξη της επιχείρησης «EUNAVFOR MED IRINI» στη Μεσόγειο (σε αντικατάσταση της επιχείρησης «SOPHIA»), με στόχο την εφαρμογή του embargo όπλων των Ηνωμένων Εθνών στη Λιβύη με χρήση εναέριων, δορυφορικών και θαλάσσιων πόρων. Επισημαίνεται ότι παρά τις δικαιολογημένες αναφορές στην αναποτελεσματική εμπλοκή της Ένωσης, η τελευταία έχει δεσμευθεί στην παροχή εστιασμένης υποστήριξης στη Λιβύη μέσω των αποστολών και επιχειρήσεων της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ): «EUNAVFOR Med Operation SOPHIA», «EUBAM Libya» και «EU Cell Liaison and Planning Cell (EULPC)». Οι δράσεις ΚΠΑΑ στη Λιβύη συμπληρώνονται και συντονίζονται με εκείνες που λειτουργούν στην περιοχή του Sahel.

Στις 06 Ιουνίου ο Πρόεδρος της Αιγύπτου Sisi και μετά τη διάρκεια συνομιλιών με τον στρατάρχη Haftar στο Κάιρο, ανήγγειλε μια πρωτοβουλία για την επίτευξη ειρηνευτικής συμφωνίας στη Λιβύη. Η Τουρκία απέρριψε στις 11 Ιουνίου την πρόταση της Αιγύπτου για εκχειρία στη Λιβύη, λέγοντας ότι το σχέδιο αυτό έχει στόχο να σώσει τον στρατάρχη Haftar μετά την αποτυχία της επιχείρησής του για την κατάληψη της Τρίπολης.⁶² Αρνητική ήταν και η στάση της ΕΕ στις 08 Ιουνίου με δήλωση του Υπατου Εκπροσώπου για την Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμυνας ότι η Ένωση δεν μπορεί να δεχτεί καμία εναλλακτική λύση με αποκλεισμούς και εκτός της -υπό την αιγίδα του ΟΗΕ-

---

σχετικών αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Οι δυνάμεις του συμμετέχουν στην εν λόγω επιχείρηση έχουν εξουσιοδότηση να πραγματοποιούν νηοψίες άνευ εγκρίσεως στα διεθνή ύδατα, εκτός της περιπτώσεως που το προς νηοψία πλοίο συνοδεύεται από πολεμικά σκάφη, οπότε έχει δικαίωμα να αρνηθεί. Αυτό έγινε στην πρόσφατη απόπειρα νηοψίας του ύποπτου εμπορικού πλοίου «Cirkin» με σημαία Τανζανίας ΝΔ της Κρήτης από ελικόπτερο Aegean Hawk Sikorsky S-70B της φρεγάτας «Σπέτσες». Το «Cirkin» συνοδευόταν από 3 τουρκικές φρεγάτες, που δεν έδωσαν άδεια νηοψίας υποστηρίζοντας ότι το πλοίο τελεί υπό την προστασία της Τουρκικής Δημοκρατίας.

⁶¹ Στο link η Απόφαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την επιχείρηση EUNAVFOR MED IRINI (COUNCIL DECISION on a European Union military operation in the Mediterranean), 25 March 2020, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6414-2020-INIT/en/pdf>

⁶² <https://www.naftemporiki.gr/story/1607348/libui-i-tourkia-aperripse-tin-protasi-tis-aiguptou-gia-ekexeiria>

«Διαδικασίας του Βερολίνου» για την κρίση της Λιβύης.⁶³ Επί του παρόντος μόνο η Ρωσία έχει λάβει θετική στάση έναντι της πρωτοβουλίας της Αιγύπτου.

Ενδιαφέρουσα και η πρόσφατη αμοιβαία ανακοίνωση περί αναβολής της επίσκεψης των Ρώσων Υπουργών Εξωτερικών και Άμυνας στην Κωνσταντινούπολη, προγραμματισμένη για τις 14 Ιουνίου, για εξέταση του θέματος της Λιβύης. Πιθανόν η αναβολή να αποτελεί ένδειξη αδυναμίας εξεύρεσης κοινών σημείων καίτοι ανακοινώθηκε εκ μέρους της Μόσχας ότι οι υπουργοί των δύο χωρών *«εργάζονται ενεργά για την υποστήριξη μιας διευθέτησης στη Λιβύη»*.

ΣΕΝΑΡΙΑ ΛΥΣΗΣ ΛΙΒΥΚΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η επίλυση του λιβυκού παρουσιάζει εξαιρετικές δυσκολίες, όχι μόνο λόγω των αγεφύρωτων αντιθέσεων μεταξύ Τρίπολης και Βεγγάζης και πλειάδας άλλων τοπικών φυλών, αλλά κυρίως λόγω των πολλών εμπλεκομένων τρίτων δυνάμεων που υποστηρίζοντας τους αντιμαχόμενους επιδιώκουν να εξυπηρετήσουν τα δικά τους στρατηγικά συμφέροντα.⁶⁴ Κατά την εκτίμηση μας τρία είναι τα πιθανά σενάρια μελλοντικής διευθέτησης του ζητήματος. Πρώτο η ύπαρξη μιας ενιαίας Λιβύης με ισχυρή κεντρική κυβέρνηση, στην οποία οι διάφορες φυλές-φατρίες θα μοιραστούν την εξουσία. Δεύτερο, η δημιουργία μια χαλαρής ομοσπονδίας ή συνομοσπονδίας δύο ημιαυτόνομων περιοχών/τμημάτων, με περιορισμένες εξουσίες της κεντρικής κυβέρνησης (κατά το πρότυπο του σχεδίου Ανάν). Το τρίτο σενάριο προβλέπει τη δημιουργία δύο ξεχωριστών ανεξαρτήτων κρατών, όπως συνέβη στο Σουδάν (διχοτόμηση). Για την Άγκυρα ευκαταίο σενάριο είναι το πρώτο ή στην χειρότερη περίπτωση το δεύτερο, θεωρώντας ότι στις περιπτώσεις αυτές -πλέον της ισχυρής τουρκικής επιρροής- θα παραμείνει ενεργή η τουρκολιβυκή συμφωνία για τις θαλάσσιες ζώνες. Η τρίτη περίπτωση είναι απορριπτή, παρά το γεγονός ότι δεν είναι βέβαιο εάν μια υποτιθέμενη

⁶³ Υπενθυμίζεται ότι το 2019 στη γερμανική πρωτεύουσα πραγματοποιήθηκαν πολλές συναντήσεις υψηλού επιπέδου για τον τερματισμό της σύγκρουσης στη Λιβύη, με τη συμμετοχή παγκόσμιων δυνάμεων και περιφερειακών παραγόντων. Οι διαπραγματεύσεις είναι γνωστές ως η «Διαδικασία του Βερολίνου». Σύμφωνα με την ΕΕ, αυτή η διαδικασία που υποστηρίζεται από τον ΟΗΕ είναι ο μόνος αποδεκτός τρόπος προόδου, διότι επιδιώκει μια ειρηνική λύση που βασίζεται σε πολυμερείς συνομιλίες.

⁶⁴ Εκτός από την Τουρκία, το Κατάρ υποστηρίζει την Τρίπολη, ενώ η Ρωσία, Γαλλία, ΗΑΕ, Αίγυπτος, Ιορδανία, Ελλάδα και Κύπρος την Βεγγάζη. Το Ισραήλ κλίνει προς τον Haftar, όπως και η Σαουδική Αραβία, ενώ αντίθετα η Αλγερία μάλλον προς τον Serraj. Θολή είναι η θέση της Ιταλίας και της Γερμανίας.

μελλοντική κυβέρνηση στην Κυρηναική θα ακύρωνε την επίμαχη συμφωνία (σε όσο τουλάχιστον μέρος θα την αφορά).⁶⁵

Η εμπλοκή της Τουρκίας στη Λιβύη αποσκοπεί στην εκπλήρωση μιας δέσμης επιδιώξεων, η εκπλήρωση των οποίων θα την αναβαθμίσει από μια τοπική περιφερειακή δύναμη σε μια οντότητα που θα επηρεάζει τις παγκόσμιες εξελίξεις στην Ευρασία. Η εκπλήρωση των μαξιμαλιστικών της θέσεων προϋποθέτει την υλοποίηση του δόγματος της «Γαλάζιας Πατρίδας», ήτοι την κυριαρχία της στην Ανατολική Μεσόγειο και την συνδιαχείριση ή το μοίρασμα του Αιγαίου.⁶⁶ Προς επίτευξη του μεγαλοϊδεατισμού της μια αναγκαία προϋπόθεση είναι η επιβίωση της παράνομης τουρκολιβυκής συμφωνίας των θαλασσιών ζωνών, η οποία εξασφαλίζεται μόνο με την επιτυχημένη παρουσία της στην Τρίπολη.

Η Τουρκία επιχειρεί μέσω Λιβύης να μπει «σφήνα» στις ενεργειακές εξελίξεις της Μεσογείου, торπιλίζοντας έτσι τα σχέδια της Ελλάδας, της Κύπρου, του Ισραήλ και της Αιγύπτου, σχέδια τα οποία αποτυπώνονται και στην πορεία του προτεινόμενου αγωγού EastMed. Η εκφρασμένη αντίθεση της στην υλοποίηση του φιλόδοξου σχεδίου του EastMed φέρνει την Άγκυρα σε αντιπαράθεση με τον στρατηγικό σχεδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (σε απόλυτη σύμπνοια και με την Ουάσινγκτον) για την μείωση της ενεργειακής εξάρτησης της Ευρώπης από τη Ρωσία.

Τουρκική επιτυχία στη Λιβύη, συνεπάγεται όχι μόνο την αποδυνάμωση υλοποίησης του East Med αλλά καθιστά πλήρως εξαρτώμενο από την Άγκυρα οποιονδήποτε ενεργειακό σχεδιασμό στην Ανατολική Μεσόγειο. Σε τελευταία ανάλυση οι τουρκικές επιδιώξεις καίτοι συγκρούονται με αυτές της Μόσχας στα πεδία των μαχών της Λιβύης, στο στρατηγικό πεδίο συμπορεύονται σε ικανοποιητικό βαθμό. Η παρουσία αμφοτέρων στην Λιβύη, και κατ' επέκταση στην Ανατολική Μεσόγειο -έστω και σε συνέχεια προβληματικών συμφωνιών όπως αυτές που αφορούν την συνδιαχείριση στη Συρία- εξυπηρετούν τα στρατηγικά συμφέροντα αμφοτέρων. Αν μάλιστα, η Τουρκία -για άλλη μια φορά κατορθώσει να πείσει την Δύση (και ειδικά τις ΗΠΑ⁶⁷)- ότι η συμπεφωνημένη με την Μόσχα παρουσία της στη Λιβύη αποτελεί τη βέλτιστη εγγύηση των δυτικών συμφερόντων, θα έχει επιτύχει στρατηγική επιτυχία πρώτης τάξεως.

---

⁶⁵ Σε μια περίπτωση δημιουργίας δύο ανεξαρτήτων χωρών στην Λιβύη, το ανατολικό τμήμα είναι αυτό το οποίο και έχει τον καθοριστικό πλέον ρόλο στην επιβίωση της τουρκολιβυκής συμφωνίας.

⁶⁶ Πάγια θέση της Άγκυρας είναι ο έλεγχος του Αιγαίου μέχρι τον 25 Μεσημβρινό. Ο εν λόγω μεσημβρινός αποτελεί το σύνορο μεταξύ Λιβύης και Αιγύπτου, καθώς και Λιβύης με το Σουδάν.

⁶⁷ Στην ανάλυση μας λαμβάνουμε υπόψη και τις ιδιόμορφες καταστάσεις που δημιουργεί στις ΗΠΑ οι παρενέργειες της κρίσης του Covid-19 και των προσφάτων εσωτερικών αναταραχών και μάλιστα σε έτος προεδρικών εκλογών (Νοέμβριος 2020) και με την πιθανότητα (και φυσικά προσπάθεια του Trump) επανεκλογής ενός απρόβλεπτου Προέδρου.

Παράλληλα, με την επέκταση των θαλασσίων διεκδικήσεων έως και τα νερά της Λιβύης, δυτικότερα της Ρόδου, Καρπάθου και του 28^{ου} μεσημβρινού, η Τουρκία θεωρεί ότι ενισχύει και τη διαπραγματευτική της θέση έναντι της Ελλάδας για την υφαλοκρηπίδα, εγγράφοντας έτσι υποθήκες για μεγαλύτερα μελλοντικά οφέλη. Εκτός όμως από την επίτευξη των γεωπολιτικών της στόχων που αποβλέπουν στην συρρίκνωση κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδος και τη φινλανδοποίηση της, η Άγκυρα προσδοκά να αποτελέσει την χώρα πυλώνα σε μια συμμαχία μουσουλμανικών χωρών που θα διαδραματίσει κυρίαρχο ρόλο στον ισλαμικό-σουνιτικό κόσμο. Η συμμαχία της με Κατάρ, Πακιστάν, Μαλαισία, Serraj και «Αδελφούς Μουσουλμάνους», στοχεύει στη δημιουργία ενός νέου άξονα που θα κυριαρχήσει στο συντηρητικό σουνιτικό Ισλάμ. Αντίπαλός του ο αραβικός σουνιτικός άξονας Σαουδικής Αραβίας, ΗΑΕ και Αιγύπτου. Στη Λιβύη διεξάγεται ένας αγώνας επικράτησης των δύο «μουσουλμανικών στρατοπέδων», με έπαθλο την πρωτοκαθεδρία στον ισλαμικό κόσμο. Επιπρόσθετα, η Τουρκία επιδιώκει με κάθε τρόπο να πλήξει τον επονομαζόμενο από την ίδια «άξονα του κακού», την Γαλλία, Αίγυπτο, ΗΑΕ, Ελλάδα και Κύπρο.⁶⁸

Ο Erdog̃an θεωρεί την λιβυκή επιχείρηση ως ευκαιρία προβολής ισχύος της χώρας του, μέσω της οποίας θα εδραιωθεί στην ευρύτερη περιοχή στρατιωτικά και διπλωματικά. Ταυτόχρονα πραγματοποιεί την περικύκλωση της Ελλάδος, της χώρας που αποτελεί ίσως το σημαντικότερο στόχο αλλά και εμπόδιο των επεκτατικών στόχων του. Επικράτηση φιλικών προς την Τουρκία δυνάμεων στη Λιβύη πιθανόν να οδηγήσει στην εγκατάσταση μόνιμων τουρκικών αεροναυτικών βάσεων στη χώρα αυτή.⁶⁹ Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα καθιστούσε ακόμη δυσχερέστερους τους ελληνικούς αμυντικούς σχεδιασμούς.⁷⁰

Ένας ακόμα στόχος της γείτονος είναι η εκμετάλλευση των ενεργειακών κοιτασμάτων της Λιβύης και η ενίσχυση των ισχυρών εμπορικών σχέσεων των δύο χωρών. Τα τουρκικά συμβόλαια που εκκρεμούν σήμερα στη Λιβύη (υποδομές, κατασκευές, υπηρεσίες) ξεπερνούν τα 18 δις. δολάρια. Οι στοχεύσεις της Άγκυρας συμπληρώνονται και από το «καθήκον» της υπεράσπισης των Μουσουλμάνων αλλά και των «Τούρκων» αδελφών στη Λιβύη. Η προστασία των τουρκικών μειονοτήτων και των Μουσουλμάνων αναδεικνύεται σε άξονα της πολιτικής της Άγκυρας γεγονός που πρέπει να μας προβληματίζει ιδιαίτερα.

⁶⁸ Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του ΥΠΕΞ Τουρκίας (mfa.gov.tr) σε ανακοίνωσή του στις 11 Μαΐου 2020, χαρακτηρίζει ως άξονα του κακού (axis of malice) τις συγκεκριμένες χώρες, οι οποίες επιδιώκουν το χάος και την αστάθεια στην Αν. Μεσόγειο. Η ανακοίνωση αποτέλεσε απάντηση σε κοινή διακήρυξη που εξέδωσαν τα εν λόγω κράτη για την Μεσόγειο και τη Λιβύη. Το Ισραήλ για τους δικούς του λόγους δεν συμμετείχε στην υπόψη διακήρυξη.

⁶⁹ Η Τουρκία διαθέτει βάσεις στο Κατάρ, στην Σομαλία και στο Σουδάν, που αποτελούν απειλή για την Σαουδική Αραβία και την Αίγυπτο.

⁷⁰ Να σημειωθεί ότι η Αλβανία παρέχει λιμενικές διευκολύνσεις στην Τουρκία με ότι αυτό συνεπάγεται σε πολιτικό και ψυχολογικό -επί του παρόντος- κυρίως επίπεδα.

Αναμφίβολα, η επέμβαση στην Τριπολίτιδα είναι συνδεδεμένη και με τις προσωπικές φιλοδοξίες του ίδιου του Erdoğan, την υστεροφημία του και τη συνέχιση παραμονής του στην εξουσία. Η αυταρχικότητα και οι εμμονές του θα επηρεάσουν ως ένα βαθμό τις εξελίξεις. Ταυτόχρονα η επιδίωξη της νέας τουρκικής ελίτ για αναγέννηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, διέρχεται μέσα από την επιτυχία στην Λιβύη.

Η Τουρκία «πήγε στη Λιβύη για να μείνει», αλλά από την άλλη πλευρά έχει εμπλακεί σε μια περιπέτεια υψηλού ρίσκου με ισχυρούς περιφερειακούς και διεθνείς δρώντες. Το εγχείρημά της έχει τεράστιο οικονομικό, στρατιωτικό και πολιτικό κόστος και ειδικά σε περίπτωση δημιουργίας αντισυσπειρώσεων ίσως υπερβεί κατά πολύ τις πραγματικές δυνατότητές της. Οι αντιδράσεις στην τουρκική εμπλοκή και οι ανταγές της τουρκικής ηγεσίας, κοινωνίας και οικονομίας θα προσδιορίσουν το τελικό αποτέλεσμα, σε συνδυασμό πάντα με τις επιδιώξεις και ενέργειες των ισχυρών «γεωπολιτικών παικτών».

ΘΕΑΤΡΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΛΙΒΥΚΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

Η τουρκική εμπλοκή στη Λιβύη και κυρίως η δηλωμένη πρόθεση της να προχωρήσει σε έρευνες για αξιοποίηση υδρογονανθράκων σε περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδος -εκμεταλλεζόμενη την πρόσφατη συμφωνία καθορισμού θαλασσιών ζωνών με την Τρίπολη- εμπεριέχει το σοβαρό κίνδυνο πρόκλησης θερμού επεισοδίου αγνώστου κλίμακος. Αντίστοιχες προθέσεις και κινήσεις διεξαγωγής ερευνών σε αμφισβητούμενες θαλάσσιες περιοχές στο παρελθόν (1976, 1987) έχουν φέρει τις δύο χώρες στα πρόθυρα της σύγκρουσης.

Η Τουρκία πλέον επικεντρώνει την αμφισβήτησή της σε τμήματα της ελληνικής υφαλοκρηπίδας που ορίζονται από το σύμπλεγμα του Καστελόριζου αλλά και νήσων του νοτιανατολικού Αιγαίου και αυτής της ίδιας της Κρήτης. Εκτιμάται ότι οποιαδήποτε τουρκική ενέργεια σύμφωνα με τις δηλώσεις της, πλέον των αναγκαίων διπλωματικών αντιδράσεων, θα πρέπει να οδηγήσει σε δυναμικές ενέργειες παρεμπόδισης των ερευνών. Ως εκ τούτου, το Λιβυκό Πέλαγος έχει πλέον προστεθεί στο ευρύ φάσμα των ελληνοτουρκικών διαφορών προσθέτοντας ένα ακόμη πιθανό θέατρο αεροναυτικών επιχειρήσεων σε στενή πάντα συνάφεια (και πλήρως συνδεδεμένο) με αυτό της Ανατολικής Μεσογείου και του Αιγαίου.

Χάρτης περιοχής Ανατολικής Μεσογείου με τις διεκδικούμενες θαλάσσιες ζώνες και στοιχεία ενεργειακών πηγών και σχεδιαζόμενων οδεύσεων.

Σαφώς υπάρχουν πολλοί τρόποι αντίδρασης σε ενδεχόμενες τουρκικές ενέργειες στην ευρύτερη περιοχή του Λιβυκού Πελάγους, πρέπει όμως να επισημανθούν ορισμένες χαρακτηριστικά σημεία αυτού του θεάτρου επιχειρήσεων. Ένα βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι πρόκειται για ανοικτή θάλασσα (blue water) για τα δεδομένα της Μεσογείου. Ανακύπτουν λοιπόν όλοι οι προβληματισμοί (αντίστοιχοι και με την δυνατότητα υποστήριξης του ενιαίου αμυντικού δόγματος Ελλάδος-Κύπρου) σχετικά με την δυνατότητα του ΠΝ και ΠΑ να δράσουν αποτελεσματικά στο συγκεκριμένο θέατρο επιχειρήσεων. Οι ναυτικές μονάδες που δρουν στην ανοικτή θάλασσα είναι κατά κανόνα μακριά από τις βάσεις υποστήριξης και χωρίς τη δυνατότητα απόκρυψης και δράσης υπό την προστασία των ακτών. Αυτό σημαίνει ότι μόνο μονάδες αυξημένου εκτοπίσματος (φρεγάτες) με μεγάλη αυτονομία και δυνατότητες αντιμετώπισης των κατά κανόνα δυσμενέστερων καιρικών συνθηκών, μπορούν να επιχειρήσουν διαθέτοντας βασικές τουλάχιστον αντιαεροπορικές και ανθυποβρυχιακές ικανότητες. Παρά ταύτα, η σχετική εγγύτητα των ελληνικών νησιών και ιδίως της Κρήτης, παρέχει πολλαπλά πλεονεκτήματα στις ελληνικές αεροναυτικές δυνάμεις με την προϋπόθεση της δημιουργίας των αναγκαίων υποδομών και αναδιάταξης ορισμένων οπλικών

συστημάτων. Το πλεονέκτημα της εγγύτητας μειώνεται καθώς μετακινούμαστε ανατολικά και σταδιακά μεταφέρεται στην αντίπαλη πλευρά. Η ένταξη σε υπηρεσία του επικαλούμενου «τουρκικού μίνι αεροπλανοφόρου», TCG Anadolu,⁷¹ σε συνδυασμό με την χρήση Α/Φ εναερίου ανεφοδιασμού, επαυξάνει σημαντικά τις επιχειρησιακές δυνατότητες της γείτονος στις «ανοικτές θάλασσες» καίτοι δημιουργούνται αμφιβολίες για την επιβιωσιμότητα αυτής της «μεγάλης» μονάδος στο σχετικά περιορισμένο χώρο.

Επισημαίνεται ότι στις «ανοικτές θάλασσες» οι ναυτικές μονάδες είναι περισσότερο εκτεθειμένες σε πυραυλικές και αεροπορικές προσβολές. Σε αυτό το περιβάλλον η εμβέλεια και ικανότητες των συσκευών εντοπισμού, εγκλωβισμού και των οπλικών συστημάτων των ναυτικών μονάδων είναι ζωτικής σημασίας. Αντίστοιχα σημαντική είναι η αεροπορική τους προστασία και υποστήριξη. Πολλαπλασιαστικής ισχύος η ολοκληρωμένη αυτοματοποιημένη διασύνδεση όλων των μέσων (σκάφη επιφανείας, υποβρύχια, Α/Φ, Ε/Π, UAVs, εναέρια συστήματα εγκαίρου προειδοποιήσεως, σύστημα αεροπορικού ελέγχου, κατευθυνόμενα βλήματα, συστήματα ηλεκτρονικού πολέμου κλπ), δηλαδή το επιλεγόμενο δικτυοκεντρικό σύστημα διοικήσεως.

Οι δυνάμεις τις ΠΑ διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα για επιχειρήσεις μεταξύ Κρήτης-Λιβύης. Οι αεροπορικές βάσεις της Κρήτης, αλλά και της Δυτικής Ελλάδος (Ανδραβίδα, Άραξος από όπου επιχείρησαν τα Βελγικά F-16 το 2011 εναντίον στόχων της Λιβύης) προσφέρουν πολλές επιλογές για εκτέλεση επιθετικών/αμυντικών επιχειρήσεων με τα ελληνικά F-16 (Block 50, 52+, 52+ ADV), και προστασίας των Μονάδων του ΠΝ. Η νατοϊκή και εθνική υποδομή έγκαιρης προειδοποίησης της Κρήτης σε συνδυασμό με τα ιπτάμενα ελληνικά ραντάρ παρέχουν την δυνατότητα πλήρους δικτυοκεντρικού ελέγχου των επιχειρήσεων (Link 16, Link 11 πέραν του Link 1). Ο χώρος μεταξύ Κρήτης-Λιβύης με ανεπτυγμένες τις δυνάμεις των Patriot, Crotale NG/GR, Skyguard, S-300, Tor M1 κλπ. δίνουν σοβαρό επιχειρησιακό πλεονέκτημα στην Ελλάδα. Η διάθεση των MIRAGE 2000E/BGM με το δοκιμασμένο βλήμα AM-39 Exocet (antiship) κάνουν τις τουρκικές ναυτικές Μονάδες πολύ ευάλωτες σε ολόκληρη την Ανατολική Μεσόγειο.

Οι κλασσικές ναυτικές επιχειρήσεις που ενδεχομένως δύναται να εκτελέσουν ναυτικές μονάδες στην «ανοικτή θάλασσα» της Μεσογείου είναι:

- Θαλάσσιος έλεγχος μίας περιοχής.
- Άρνηση θαλασσίου ελέγχου μίας περιοχής.

⁷¹ TCG (L-400) Anadolu, an amphibious assault ship (Landing Helicopter Dock-LHD) of the Turkish Navy that can be configured as a light aircraft carrier. Εκτιμώμενη επιχειρησιακή ετοιμότητα στα τέλη 2021 με αποκλειστική χρήση ως φορέα Ε/Π ελλείψη κατάλληλων Α/Φ (F-35).

- Θαλάσσιος ελιγμός
- Προστασία θαλασσίων γραμμών συγκοινωνιών (SLOC).
- Θαλάσσιες τακτικές αιφνιδιασμού (π.χ. swarm tactics).
- Εντοπισμός και δίωξη εχθρικών Υποβρυχίων.
- Αντιαεροπορική άμυνα περιοχής.⁷²

Να ληφθεί υπόψη ότι ενδεχόμενη εγκαθίδρυση της Τουρκίας στη Λιβύη και η απόκτηση αεροναυτικών βάσεων⁷³ θα αυξήσει κατακόρυφα τις επιχειρησιακές δυνατότητες της και θα εντείνει σε σημαντικό βαθμό την στρατιωτική πίεση επί της Ελλάδος καθιστώντας ακόμη δυσκολότερο το αμυντικό πρόβλημα. Ήδη η ειδησιογραφία της 12 Ιουνίου αναφέρεται σε τουρκική αεροναυτική άσκηση ευρείας κλίμακος και με χρήση πολλαπλών μέσων στις ακτές της Λιβύης με σκοπό την ενίσχυση αλλά και κατάδειξη των δυνατοτήτων των ΤΕΔ να δράσουν υπερπόντια. Σύμφωνα με το δημοσίευμα έγιναν και προσγειώσεις μαχητικών F-16 σε βάσεις ελεγχόμενες από δυνάμεις του GNA και στις οποίες προετοιμάζονται σταδιακά οι αναγκαίες υποδομές.⁷⁴

Συνοπτικά, ενδεχόμενη επικράτηση των φιλοτουρκικών δυνάμεων στη Λιβύη, θα έχει ως αποτέλεσμα (και σε εφαρμογή της πρόσφατης διμερούς συμφωνίας στρατιωτικής συνεργασίας) την αναβάθμιση των τουρκικών επιχειρησιακών δυνατοτήτων στην περιοχή. Το πλεονέκτημα αυτό αντισταθμίζεται από την ορθή χρήση της Κρήτης ως βάσης επιχειρήσεων με την εκμετάλλευση και αναβάθμιση των υπαρχόντων υποδομών αλλά και αναδιάταξη δυνάμεων. Επί του παρόντος και παρά την ύπαρξη σημαντικού αριθμού τουρκικών μονάδων επιφανείας στα παράλια της Λιβύης, το Λιβυκό Πέλαγος μπορεί να αποτελέσει πλεονεκτικό για την χώρα μας πεδίο αναμέτρησης τουλάχιστον σε αντιδιαστολή με την Ανατολική Μεσόγειο (περιοχή μεταξύ Κύπρου και συγκροτήματος Μεγίστης). Το παρόν αυτό γεωγραφικό πλεονέκτημα επιβάλλεται να συμπληρωθεί άμεσα με ορθές επιχειρησιακές κινήσεις, επιλογή κατάλληλων τακτικών και ταχεία ενίσχυση των αμυντικών δυνατοτήτων μας τουλάχιστον στην έκταση που επιβάλλουν οι χρονικοί και οικονομικοί περιορισμοί. Σίγουρα η Άγκυρα είναι εν γνώσει αυτών των μειονεκτημάτων αλλά για διάφορους άλλους λόγους εμφανίζεται ως επισπεύδουσα σε μια κρίση, ίσως και σε μη απολύτως πλεονεκτικό για αυτήν επιχειρησιακό περιβάλλον (όπως συνήθιζε μέχρι σήμερα).

⁷² Μαρτζούκος, Β: *Οι εξοπλισμοί στο θαλάσσιο μέτωπο*, Άρθρο στο *elisme.gr*

⁷³ Θεωρείται πολύ πιθανό ότι η λιβυκή βάση Al-Watiya, σε απόσταση μόλις 125 χλμ. από την ακτή της Μεσογείου, έχει ήδη αρχίσει να χρησιμοποιείται από στοιχεία των ΤΕΔ. Αντίστοιχη χρήση μπορεί να έχει και το αεροδρόμιο της Τρίπολης καθώς και άλλες υποδομές στην περιοχή που ελέγχεται από την GNA.

⁷⁴ <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-libya-military-drill-bases-gna>

ΤΟΥΡΚΟΛΙΒΥΚΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ

Η τουρκική κυβέρνηση στις 27 Νοεμβρίου του 2019 ανακοίνωσε την υπογραφή μνημονίου κατανόησης (MoU Between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the National Accord-State of Libya on the Maritime Jurisdiction Areas in the Mediterranean)⁷⁵ με την κυβέρνηση της Τρίπολης στη Λιβύη, βάσει του οποίου οι δύο χώρες συνεργάζονται για τον «καθορισμό θαλασσιών δικαιοδοσιών».⁷⁶ Ακολούθησε στις 18 Μαρτίου 2020, η επιστολή του Τούρκου Μονίμου Αντιπροσώπου στον ΟΗΕ με την οποία κατέθεσε σε παράρτημα τις γεωγραφικές συντεταγμένες με βάση το τουρκολιβυκό μνημόνιο. Με βάση αυτές τις συντεταγμένες, η Τουρκία παραβιάζει απροκάλυπτα τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας καθώς στερεί ελληνικά νησιά από ΑΟΖ ενώ καταπατά κατάφωρα και την κυπριακή ΑΟΖ. Παράλληλα μιλάει για τα «εξωτερικά όρια της τουρκικής υφαλοκρηπίδας» στην Ανατολική Μεσόγειο, αρνείται το δικαίωμα των νησιών σε ΑΟΖ και υπαινίσσεται ότι είναι νόμιμες οι τουρκικές εξορύξεις υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ. Την επομένη υπήρξε η επίσημη απάντηση της Ελλάδος, μέσω της Μονίμου Αντιπροσώπου που δήλωνε: «*Το μνημόνιο Τουρκίας Λιβύης δεν παράγει έννομα αποτελέσματα και απορρίπτεται στο σύνολό του, οι γεωγραφικές συντεταγμένες είναι πλασματικές παράνομες και αυθαίρετες, καθώς παραβλέπουν το δικαίωμα των ελληνικών νησιών να δημιουργήσουν θαλάσσιες ζώνες. Απροκάλυπτα παραβιάζει τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου της θάλασσας και παραβλέπει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας και των άλλων κρατών της περιοχής*».

Ως γνωστόν το τουρκολιβυκό μνημόνιο έρχεται σε καταφανή αντίθεση με τις προβλέψεις της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (UN Convention on the Law of the Sea)⁷⁷ αναφορικά με την ύπαρξη ΑΟΖ στα νησιά (άρθρο 121). Η δε θέση της Τουρκίας περί μη δεσμευτικής ισχύος της Συνθήκης λόγω της μη τουρκικής συμμετοχής σε αυτήν, αντικρούεται από την Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου που προσδίδει σε αυτήν εθιμική πλέον ισχύ.⁷⁸ Η Άγκυρα δεν δέχεται ούτε το άρθρο 6 παράγραφος 1 της Σύμβασης το οποίο ορίζει ότι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στηρίζεται κατά τη θεωρία και πρακτική του Διεθνούς Δικαίου επί της αρχής της «ίσης απόστασης» (equidistance). Ανάλογη και η θέση του Διεθνούς Δικαστηρίου, (παράγραφος

⁷⁵ Το πλήρες κείμενο του MoU στο: https://www.nordicmonitor.com/wp-content/uploads/2019/12/libya_MOU.pdf

⁷⁶ Την ίδια ημέρα υπογράφηκαν δύο MoU. Το δεύτερο αφορά την στρατιωτική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών. Σε διάφορα κείμενα, αναλύσεις και στην ειδησιογραφία τα δύο αυτά MoU συχνά αναφέρονται ενίοτε ως Μνημόνια αλλά και ως Συμφωνίες. Ανάλογη και η παρεμφερής χρησιμοποίηση αμφοτέρων των όρων και στην παρούσα ανάλυση.

⁷⁷ https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

⁷⁸ Η διάταξη του άρθρου 121 παράγραφος 2 χαρακτηρίζεται στην απόφαση του ΔΔ της 16^{ης} Μαρτίου 2001 ως εθιμικού δικαίου. Κατά λέξη: «*les îles, quelles que soient leurs dimensions, jouissent à cet égard du même statut et par conséquent engendrent les mêmes droits en mer que les autres territoires possédant la qualité de terre ferme*».

57 της αποφάσεώς του στην υπόθεση της υφαλοκρηπίδας της Βόρειας θάλασσας) αποδεχόμενο ότι η οριοθέτηση βάσει της μέσης γραμμής μεταξύ απέναντι ευρισκομένων κρατών, θα είναι πάντοτε ένας δίκαιος διαχωρισμός της διμερή συμφωνίας.⁷⁹

Το τουρκολιβικό μνημόνιο απορρίπτεται από την πλειοψηφία της διεθνούς κοινότητας, με μεγαλύτερη ή μικρότερη ένταση, ενώ χαρακτηρίστηκε παράνομο τυχολιδικό και επικίνδυνο από εκπρόσωπο του State Department.⁸⁰ Στο κείμενο συμπερασμάτων της Συνόδου Κορυφής της ΕΕ (12 Δεκεμβρίου 2019) αναφέρει ότι το MoU Άγκυρας - Τρίπολης παραβιάζει κυριαρχικά δικαιώματα τρίτων κρατών, δεν συμμορφώνεται προς το δίκαιο της θάλασσας και δεν μπορεί να έχει νομικά δεσμευτικές συνέπειες για τρίτα κράτη.⁸¹ Κατηγορηματική και η απόρριψη του από την Αίγυπτο. Το ίδιο το Λιβικό Κοινοβούλιο του Τοβγκ απέρριψε (04 Ιανουαρίου 2020) και τις δύο τουρκολιβικές συμφωνίες ως επιζήμιες για την Λιβύη και μη σύννομες.⁸² Η ενέργεια αυτής του Λιβικού Κοινοβουλίου (αρμόδιου για την έγκρισή τους) αποτελεί έναν περαιτέρω λόγο ακυρότητας τους.

Παρά την καταφανή νομική ακυρότητα του μνημονίου (η αναμενόμενη ανάρτηση του μνημονίου και των συντεταγμένων από τον ΟΗΕ δεν συνιστά πράξη αναγνώρισης της νομιμότητας της αλλά μια τυπική και διαδικαστική ενέργεια πληροφόρησης τρίτων μερών), δημιουργεί μια δυναμική και εντυπώσεις που προσπαθεί να εκμεταλλευθεί η Άγκυρα. Αναμφίβολα η σύναψη ανάλογης συμφωνίας Ελλάδος-Αιγύπτου θα προκαλούσε σημαντικούς τριγμούς στη νομιμοφάνεια του αντίστοιχου τουρκολιβικού μειώνοντας κατά πολύ τις οποιασδήποτε νομικές αιτιολογήσεις της Άγκυρας. Απολύτως θετική στην κατεύθυνση της σταδιακής κατοχύρωσης της ελληνικής ΑΟΖ και η πρόσφατη ανάλογη ελληνοϊταλική συμφωνία (09 Ιουνίου 2020). Βέβαια ακόμη και η ευνοϊκή εξέλιξη μιας αντίστοιχης ελληνοαιγυπτιακής συμφωνίας εκτιμάται ότι δεν θα παρεμποδίσει τις προκλητικές ενέργειες της Τουρκίας αλλά θα αποτελέσει ένα σημαντικότερο όπλο στην ελληνική πλευρά αποστερώντας την Άγκυρα από μια έωλη αλλά περιορισμένης νομιμοφάνειας επιχειρηματολογία. Μια παρόμοια συμφωνία (έστω και μερική) με την Αίγυπτο θα αποτελέσει πράξη προσβολής και έμπρακτης αμφισβήτησης ειδικά στην περιοχή από τον 28ο έως τον 26ο μεσημβρινό, εκεί που συμπίπτει το τουρκολιβικό μνημόνιο,

⁷⁹ Ιωάννου Κ. Στρατή Α. Δίκαιο της Θάλασσας 2000 εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα Κομοτηνή σελ.446.

⁸⁰ <https://www.tanea.gr/2020/01/15/world/oi-amerikanoi-katadikazoun-ti-symfonia-tourkias-livyis/>

⁸¹ <https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf>

⁸² <https://see.news/libyan-parliament-cancels-two-mous-signed-between-turkey-al-sarraj/>

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μια ιδανική τελική κατάσταση (end state) για την χώρα μας θα ήταν η ειρήνευση στη Λιβύη και ο σχηματισμός μιας νέας κυβέρνησης -μακράν τουρκικών επιρροών- που θα κατήγγελλε ως άκυρα τα δύο τουρκολιβυκά μνημόνια και θα προχωρούσε σύντομα σε καθορισμό των θαλασσίων ζωνών με την Ελλάδα και λοιπούς γείτονες της, βασιζόμενη στις προβλέψεις του UNCLOS. Η ιδανική αυτή κατάσταση προϋποθέτει την επικράτηση των δυνάμεων που αντιτίθενται στην GNA αποτέλεσμα που όπως φαίνεται προϋποθέτει την εκούσια (φανταστική πιθανότητα) ή την αναγκαστική απόσυρση της Τουρκίας από την Λιβύη. Η δεύτερη περίπτωση μπορεί να προέλθει μόνο από μια συντριπτική ήττα των δυνάμεων του GNA κατόπιν αποφασιστικής ενίσχυσης τους (ή ακόμη και δυναμικής εμπλοκής) τρίτης δυνάμεως (Ρωσία, Αίγυπτος-ΗΑΕ).

Στάση Τρίτων Κρατών

Αμερικανική επέμβαση κατά τρόπο που να εξυπηρετεί τα συμφέροντα μας, ακόμη και ως μέρος της γενικότερης αμερικανικής στήριξης των ημετέρων ενεργειακών σχεδίων και στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής μείωσης της εξάρτησης από τη Μόσχα δεν πιθανολογείται. Απεναντίας η Άγκυρα κινείται μεθοδικά και προσπαθεί να παρουσιάσει την εμπλοκή της ως αντίβαρο στη ρωσική παρουσία στη Λιβύη. Επισημαίνεται ότι κατά τα έτη των αμερικανικών προεδρικών εκλογών (όπως το 2020) οι αποφασιστικές κινήσεις και πρωτοβουλίες της Ουάσιγκτον είναι περιορισμένες.

Ούτε όμως η Ρωσία φαίνεται διατεθειμένη να έρθει σε ρήξη με την Τουρκία στη Λιβύη⁸³ και μάλλον θα προτιμήσει την προβληματική (αλλά ανισόροπα επικερδή για αμφότερες τις χώρες) συμβίωση όπως λαμβάνει χώρα και στο έδαφος της Συρίας. Ουτοπική οποιαδήποτε σκέψη για πρωτοβουλίες και αποφασιστικό ρόλο του άμεσα ενδιαφερομένου, δηλαδή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για σωρεία λόγων και εσωτερικών αντιθέσεων. Με μεγάλη αυτοσυγκράτηση κινείται το Ισραήλ, η μοναδική ίσως δύναμη της περιοχής που αντιλαμβάνεται τους κινδύνους των νεοοθωμανικών οραμάτων. Επί του παρόντος φαίνεται να αποδέχεται την αφύσικη αλλά εξισορροπητική συνύπαρξη Τουρκίας και Ρωσίας σε Συρία και Λιβύη ενώ το ίδιο απολαμβάνει τους καρπούς μιας πρωτόγνωρης αμερικανικής υποστήριξης από την Προεδρία Trump.

Μοναδική δύναμη που εκτιμάται ότι θα συνεχίσει τη στήριξη των δυνάμεων της Ανατολικής Λιβύης (Haftar –Κοινοβουλίου Tobruk) είναι ο

⁸³ Η πρόσφατη μετακίνηση ρωσικών Α/Φ (άνευ διακριτικών εθνοσήμων) στην Ανατολική Λιβύη καταδεικνύει μάλλον την πρόθεση της παρεμπόδισης μιας ανεξέλεγκτης προς την Βεγγάζη προέλασης των δυνάμεων της GNA παρά την πρόθεση μιας δυναμικής εμπλοκής στο πλευρό του LNA. Ενδεχομένως να έχουν ήδη τεθεί στα υψηλότερα τουρκικορωσικά κλιμάκια οι ζώνες επιρροής της κάθε πλευράς.

άξονας Αιγύπτου-ΗΑΕ με την διακριτική στήριξη της Σαουδικής Αραβίας. Τα όρια όμως αυτής της υποστήριξης (εμπλοκής) δεν είναι εύκολο να προσδιοριστούν. Σε κάθε όμως περίπτωση εκτιμάται ότι πολύ δύσκολα η Αίγυπτος θα αποδεχθεί την ύπαρξη μιας γειτονικής εχθρικής χώρας που θα αποτελεί τη βάση της αποσταθεροποιητικής δράσης των «Αδελφών Μουσουλμάνων». Μια τέτοια εξέλιξη θα σηματοδοτούσε και την αναπόφευκτη πτώση του καθεστώτος του στρατηγού Sisi. Ενδεχόμενα μια προέλαση των δυνάμεων της GNA και διαφαινόμενη συντριβή του LNA να οδηγούσε σε στρατιωτική επέμβαση της Αιγύπτου.⁸⁴ Ούτε όμως τα πολλαπλά προβλήματα της Αιγύπτου⁸⁵ επιτρέπουν μια μακροχρόνια εμπλοκή στη Λιβύη ή ακόμη περισσότερο μια άμεση σύγκρουση με την Τουρκία. Καθώς η εαρινή εφόρμηση των δυνάμεων του LNA κατά της Τρίπολης απέτυχε, η επίτευξη μιας κατάπαυσης των πυρών και η θετική έκβαση των διαπραγματεύσεων για μια «ουδέτερη» και «μη στρατιωτικοποιημένη» Λιβύη φαίνεται η βέλτιστη λύση για την γειτονική (άρα πλεονεκτική εκ θέσεως) Αίγυπτο.

Δυναμική Εμπλοκή Ελλάδος στη Λιβύη

Υπό αυτές τις εξωτερικές συνθήκες, λαμβάνοντας υπόψη τις επιδιώξεις της Άγκυρας και δεδομένου του (υπάρχοντος και εξελισσόμενου) συσχετισμού ισχύος Ελλάδος-Τουρκίας, πρέπει να κινηθεί η χώρα μας. Σίγουρα οποιαδήποτε σκέψη ενεργού εμπλοκής μας στις συγκρούσεις είναι ανεδαφική και επικίνδυνη. Ακόμη και μια πιθανή έμμεση υποστήριξη των «αντιτουρκικών» δυνάμεων μέσω Αιγύπτου, μικρή αποτελεσματικότητα θα είχε, ενώ θα έβλαπτε τη διεθνή εικόνα της χώρας οδηγώντας σε μεγαλύτερες ακόμη τριβές με την Άγκυρα.

Μια τέτοια ενέργεια ενδεχομένως να ήταν αποδέκτη μόνο στην περίπτωση συγκρότησης μιας ουσιαστικής στρατιωτικής συμμαχίας με το Κάιρο για πλήρη αντιπαράθεση με την Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο και υπό την προϋπόθεση στήριξης και άλλων δυνάμεων. Η αποχή μας από επεμβατικές ενέργειες δεν συνεπάγεται την μη ανταλλαγή πληροφοριών με την Αίγυπτο ή ακόμη και με κατάλληλα κανάλια προς τις «αντιτουρκικές» δυνάμεις της Λιβύης. Ευχής έργο θα ήταν η χώρα μας να έχει (υποθετικό) δομήσει δυνατότητες «κεκαλυμμένων επιχειρήσεων» μεγάλης κλίμακος στο εξωτερικό, κίνηση που απαιτεί μακροχρόνιο προσπάθεια, διάθεση χρημάτων αλλά και ανθρώπινου δυναμικού με όλους τους κινδύνους απωλειών και αποκάλυψης.

⁸⁴ Στο παρελθόν συχνά συναντάμε περιπτώσεις που η νικηφόρος πλευρά υπερβαίνει τα «επιτρεπτά όρια», με αποτέλεσμα να δέχεται οδυνηρά πλήγματα από νέες αντίπαλες αντισυσπειρώσεις και να εξαναγκάζεται σε αναδίπλωση. Κλασική η περίπτωση των Σερβοβοσνίων (1995). Την κατάσταση αυτή την περιγράφει ο στρατηγιστής Edward Luttwak ως «η αποτυχία της επιτυχίας».

⁸⁵ Να ληφθεί υπόψη ότι οι οδυνηρές αναμνήσεις της μακρόχρονης εμπλοκής στον εμφύλιο της Υεμένης, τη δεκαετία του 1960, κατατρέχουν ακόμη την Αίγυπτο.

Διεθνείς Παρεμβάσεις

Οι εξελίξεις της επιχείρησης «EUNAVFOR MED IRINI» καταδεικνύουν την έλλειψη αποφασιστικότητας των Ευρωπαίων να θέσουν τέρμα στις καταφανείς τουρκικές παραβιάσεις του embargo. Παρά ταύτα κρίνεται σκόπιμη η συνέχιση της, έστω και με την περιορισμένη αποτελεσματικότητα, αφενός στην κατεύθυνση ενεργού εμπλοκής της Ένωσης και αφετέρου ως μέσου εξασφάλισης απράνταχτων αποδείξεων της τουρκικής παραβίασης του embargo και διεθνούς έκθεσης της (με την όποια σημασία έχει η κίνηση αυτή). Ούτε όμως θα ήταν φρόνιμο να εμπλακεί η χώρα μας σε -αβέβαιης νομιμότητας ενέργειες και νηοψίες-θέτοντας σε κίνδυνο πολύτιμες ναυτικές μονάδες μας η δίδοντας αχρείαστες αφορμές στην Άγκυρα. Δυστυχώς δεν υπάρχουν ενδείξεις για μια αποφασιστική ευρωπαϊκή εμπλοκή στην κατεύθυνση ειρήνευσης της Λιβύης ακόμη και στην κατεύθυνση ισχυρών πολιτικών πιέσεων προς όλους τους εμπλεκόμενους και πολύ δε περισσότερο με μια στρατιωτικής μορφής επιχείρηση στο πλαίσιο μιας εξίσου αβέβαιης Απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Ούτε επίσης είναι εφικτή μια ελληνική διπλωματική πρωτοβουλία για την περιοχή δεδομένου ότι αφενός δεν έχουμε την απαιτούμενη «αναγνωρισιμότητα» και αφετέρου θεωρούμαστε «μέρος του προβλήματος» συνέπεια του Μνημονίου. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορούμε να στηρίξουμε ποικιλοτρόπως άλλες προσπάθειες -ευνοϊκές προς τις θέσεις μας- όπως κάναμε πρόσφατα με την ειρηνευτική πρόταση της Αιγύπτου. Ούτε φυσικά θα σταματήσουμε τις προσπάθειες διεθνούς καταδίκης των τουρκικών ενεργειών σε όλους τους διεθνείς οργανισμούς και διμερείς μας επαφές. Σε αυτή την κατεύθυνση εντάσσεται και η σημαντική προσπάθεια προσέγγισης κρατών της περιοχής, απόκτησης συναντίληψης και η δημιουργία συνθηκών συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης.

Ευνοϊκή εξέλιξη για την Ελλάδα, την παρούσα στιγμή, θα ήταν να ανακοπεί το θετικό momentum των στρατιωτικών επιτυχιών του GNA. Το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να επιτευχθεί με αποφασιστικές εξελίξεις στα πεδία των μαχών ή με αφόρητες διπλωματικές πιέσεις για κατάπαυση του πυρός. Καθόσον η πρώτη πιθανότητα εκφεύγει των δυνατοτήτων μας ως επικεντρωθούμε, μέσω συνεργασιών και επαφών, στο δεύτερο σενάριο.

Απαντήσεις στις Τουρκικές Προκλητικές Κινήσεις

Καθόσον εκτιμάται ως πολύ απίθανη, για πολλούς λόγους, μια πλήρης επικράτηση των «φιλοτουρκικών» δυνάμεων στη Λιβύη, πρέπει να επιδιώξουμε τη μέγιστη δυνατότητα -ευνοϊκού υπέρ ημών- επηρεασμού των διαφόρων παραγόντων της αφρικανικής αυτής χώρας. Για μια όμως ευρύτερη προσέγγιση απαιτείται σημαντικός χρόνος, μη διατιθέμενος σήμερα. Είναι βέβαιο ότι η Τουρκία θα επιταχύνει τις ενέργειες της για να κρατήσει ζωντανό

και κυρίως να καταστήσει ελκυστικό το τουρκολιβυκό μνημόνιο. Η Άγκυρα γνωρίζει ότι σε περίπτωση ειρηνευτικών διαδικασιών, θα υπάρξει πίεση για κατάργηση των προβληματικών Μνημονίων. Ως εκ τούτου θα κινηθεί τάχιστα, έστω και εντός της αναμφισβήτητης λιβυκής υφαλοκρηπίδος με έρευνες προσκομίζοντας ενθαρρυντικά και δελεαστικά στοιχεία για ύπαρξη ενεργειακών κοιτασμάτων. Μια ανάλογη θετική ένδειξη, δύσκολα θα μπορούσε να αγνοηθεί από οποιαδήποτε κυβέρνηση συνασπισμού ενδεχόμενα να προκύψει στην Τρίπολη. Με μια ανάλογη κίνηση, εντός της λιβυκής υφαλοκρηπίδος, η Άγκυρα θα αποφύγει το ρίσκο μιας σύγκρουσης με την Αθήνα που μπορεί να έχει απρόβλεπτα αποτελέσματα σε όλη την περιοχή και σίγουρα αποτελεί εξέλιξη απολύτως αρνητική για την Ουάσιγκτον και το NATO. Ορθά έχει επισημανθεί ότι η Ρωσία θα είναι ο μέγιστος ωφελημένος από μια παρόμοια σύγκρουση μεταξύ των δύο νατοϊκών συμμάχων.

Προβληματίζει όμως το γεγονός ότι η Τουρκία πλέον εφαρμόζει πιστά - φυσικά πάντα με ποιοτικές-ποσοτικές-χρονικές τροποποιήσεις- τις εξαγγελίες της. Επιπλέον έχοντας παρασυρθεί από παραισθήσεις μεγαλείου και μεγέθυνσης της ισχύος της (πραγματική μέχρι ενός σημείου και με βασική εξαίρεση την οικονομική της εξάρτηση) είναι αρκετά πιθανόν να «διαβεί τον Ρουβίκωνα» προσπαθώντας να εκτελέσει έρευνες σε ελληνική υφαλοκρηπίδα (εντός της προβαλλόμενης από το Μνημόνιο και την αντίστοιχη κατάθεση συντεταγμένων ως τουρκικής ή λιβυκής υφαλοκρηπίδος).

Η κίνηση αυτή θα πρέπει να αποτραπεί προληπτικά από την Αθήνα έχοντας διαμηνύσει και καταδείξει εμπράκτως με προετοιμασίες σε όλους τους τόνους και προς όλες τις κατευθύνσεις ότι κάθε παραβίαση της ελληνικής υφαλοκρηπίδος (έστω της θεωρούμενης από εμάς ως ελληνικής) θα επιφέρει δυναμικές εκ μέρους μας αντιδράσεις με απρόβλεπτες συνέπειες. Ενισχυτικό της προσπάθειας θα είναι να γίνει ευρέως γνωστό ότι αυτό αποτελεί κοινή θέση όλου του πολιτικού κόσμου καθώς επίσης και το γεγονός ότι ουδεμία ελληνική κυβέρνηση μπορεί να επιβιώσει αποδεχόμενη μιας τέτοιας μορφής παραβίαση των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων. Φυσικά ανάλογες δηλώσεις πρέπει να συνοδεύονται και από την εναλλακτική ειρηνική πρόταση επίλυσης του θέματος μέσω των προβλεπόμενων διαδικασιών του διεθνούς δικαίου με όλα τα γνωστά προβλήματα και ολισθηρές ατραπούς. Επισημαίνεται ότι η τοποθέτηση των επικαλούμενων «κόκκινων γραμμών» καίτοι παρουσιάζεται συχνά ως μια αποφασιστική και επιβαλλόμενη αποτρεπτική κίνηση που ενισχύει το εθνικό γόητρο, εντούτοις ενέχει σοβαρούς κινδύνους καταστροφικής αυτοπαγίδευσης (είτε με υποχώρηση είτε με σύγκρουση) ειδικά σε περιπτώσεις «γκρίζων» καταστάσεων. Ως εκ τούτου η χρήση τους πρέπει να γίνεται με φειδώ και πάντα με ύπαρξη ρεαλιστικού σχεδίου απεμπλοκής.

Ενδεχομένως όμως χρήσιμη να είναι η προειδοποίηση προς την Τουρκία ότι οποιαδήποτε προσπάθεια εισόδου για έρευνα (εννοείται για

θέματα εκμετάλλευσης υπεδάφους) εντός της ελληνικής υφαλοκρηπίδος πλέον της δυναμικής αντίδρασης θα οδηγούσε σε αυτόματη και αμετάκλητη αύξηση του εύρους των χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια λαμβάνοντας υπόψη και τις πλέον ευνοϊκές για εμάς ρυθμίσεις του διεθνούς δικαίου (ευθείες γραμμές βάσεως, κλείσιμο κόλπων, μονομερής καθορισμός θαλασσιών στενών). Για να γίνει δε πλέον πειστική η προειδοποίηση αυτή πρέπει να γίνει κατανοητό ότι σε μια ανάλογη περίπτωση φυσικά και η απειλή του «casus belli» παύει να έχει για εμάς οποιαδήποτε πρακτική σημασία καθόσον ένεκα της παραβίασης της ελληνικής υφαλοκρηπίδος εισερχόμεθα σε τροχιά ολικής σύγκρουσης.

Υπό σκέψη ακόμη και η μερική άμεση επέκταση των χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια, μετά την ολοκλήρωση της ελληνοϊταλικής συμφωνίας, στο Ιόνιο και στο Λιβυκό Πέλαγος. Φυσικά ανάλογες κινήσεις επιβάλλουν και μια έγκαιρη προετοιμασία και εξασφάλιση ευνοϊκής ή τουλάχιστον ουδέτερης στάσης από αριθμό σημαντικών χωρών.

Προσέγγιση με Αίγυπτο

Η συνομολόγηση μιας συμφωνίας καθορισμού ΑΟΖ με Αίγυπτο (και με συμμετοχή και της Κυπριακής Δημοκρατίας) εμφανίζεται ως η πλέον θετική εξέλιξη για περαιτέρω απομείωση της ισχύος του τουρκολιβυκού μνημονίου. Κατανοητή η διστακτικότητα της Αιγύπτου όπως και η εκ μέρους της προσπάθεια εκμείωσης των μεγαλύτερων δυνατών κερδών από τη διαπραγμάτευση χρησιμοποιώντας ακόμη και την ελκυστικότερη (καταφανώς όμως αντίθετη με το διεθνές δίκαιο) τουρκική προσφορά. Τα όρια παραχωρήσεων της ελληνικής πλευράς σε μια παρόμοια διαπραγμάτευση είναι περιορισμένα όχι τόσο από ποσοτική πλευρά (όχι ότι και αυτή η διάσταση είναι αμελητέα) αλλά κυρίως από την πλευρά της νομικής δικαιολόγησης ώστε να μην δίνουν ερείσματα υπέρ των τουρκικών θέσεων. Συχνά πλέον γίνονται αναφορές για έναν μερικό καθορισμό της ΑΟΖ των δύο χωρών κατά τέτοιο τρόπο που να αντιπαραβάλλεται στο τουρκολιβυκό μνημόνιο αλλά και να αποφεύγει -έστω και προσωρινά- τα ακανθώδη προβλήματα (επήρεια συγκροτήματος Μεγίστης).

Ο καθηγητής Διεθνούς Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πέτρος Λιάκουρας, αναφέρει επί του θέματος σε συνέντευξη -14 Ιουνίου 2020-στην Εφημερίδα Συντακτών: *«Ως προς τη μερική οριοθέτηση: Αυτό που προφανώς προέχει είναι συμφωνία με την Αίγυπτο ως πράξη προσβολής και έμπρακτης αμφισβήτησης στην περιοχή από τον 28ο έως τον 26ο μεσημβρινό, εκεί που συμπίπτει το τουρκο-λιβυκό μνημόνιο. Είναι μια καθαρή περίπτωση*

οριοθέτησης, υφίστανται δηλαδή οι κανονικές αντικείμενες ακτές, χωρίς να παρεμβάλλονται νόμιμες διεκδικήσεις άλλων χωρών».⁸⁶

Σημαντικά τα πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα μιας παρόμοιας λύσης και ζωτικής σημασίας οι επιμέρους λεπτομέρειες, προβλέψεις και διατυπώσεις μιας παρόμοιας συμφωνίας. Αναμφίβολα το προσωπικό του Υπουργείου Εξωτερικών διαθέτει εμπειρία και ικανότητες για τη συνομολόγηση της αλλά το θέμα εξακολουθεί να είναι κυρίως πολιτικό και σημαντικότερο ρόλο θα διαδραματίσουν οι εξωτερικές πιέσεις (ΗΠΑ-ΕΕ) προς το Κάιρο σε αυτήν την κατεύθυνση. Η διαφαινόμενη τουρκική πίεση στα δυτικά σύνορα της Αιγύπτου εκτιμάται ότι θα κάνει το Κάιρο πιο διαλλακτικό στις δικές μας επιδιώξεις αίροντας τυχόν δικαιολογημένους δισταγμούς για περαιτέρω όξυνση των σχέσεων του με την Τουρκία. Ακόμη και στην περίπτωση της Αιγύπτου, ο παράγων χρόνος είναι αβέβαιος καθόσον η παρούσα έντονη αντιπαλότητα Τουρκίας-Αιγύπτου, πλέον της αέναης πάλης για επικράτηση στον αραβικό-ισλαμικό χώρο, στηρίζεται και στην εχθρότητα των δύο καθεστώτων.

Ο Ρόλος της Κύπρου

Βέβαια σε περίπτωση αποτυχίας των διαπραγματεύσεων με την Αίγυπτο υπάρχει το ενδεχόμενο του καθορισμού ΑΟΖ μεταξύ των δύο ελλαδικών κρατών (Ελλάδα-Κύπρος). Αναμφισβήτητα η συμφωνία αυτή θα αγνοηθεί πλήρως από την Άγκυρα η οποία και θα κλιμακώσει σε επικίνδυνο βαθμό τις ενέργειες της. Δυστυχώς μια τέτοια συμφωνία δεν θα επιφέρει μια ισχυρή και πρακτική ευρωπαϊκή υποστήριξη των θέσεων μας καθώς η Ένωση θα αρκεστεί σε δηλώσεις αυτοσυγκράτησης προς όλες στις πλευρές και σε φραστική καταδίκη των ενεργειών της Άγκυρας. Φυσικά και η κίνηση αυτή παραμένει πάντα στην φαρέτρα μας σε συνδυασμό πάντα και με πολλές άλλες κινήσεις και προς διάφορες κατευθύνσεις. Καίτοι δεν θα επιφέρει άμεσα αποτελέσματα στο πεδίο εντούτοις θα δημιουργήσει μια περαιτέρω νομική και πραγματική ανωμαλία που δύσκολα θα μπορεί να συνεχίσει να αγνοείται από τον διεθνή παράγοντα.

Προσέγγιση με Κυβέρνηση Ανατολικής Λιβύης

Εξίσου ριζοσπαστική ακούγεται και η λύση της αναγνώρισης της κυβέρνησης της Ανατολικής Λιβύης και η άμεση συνομολόγηση μαζί της μνημονίου αντίστοιχου με το τουρκολιβυκό μνημόνιο. Μείζον πρόβλημα σε μια τέτοια κίνηση θα ήταν η εκ μέρους μας αγνόηση της διεθνώς αναγνωριζόμενης (καίτοι με αστερίσκους) από τον ΟΗΕ -αλλά και την Ευρωπαϊκή Ένωση- λιβυκής κυβέρνησης (GNA). Στην περίπτωση αυτή, η Ελλάδα, χώρα που επικαλείται συνεχώς το διεθνώς δίκαιο θα φαίνονταν

⁸⁶ https://www.efsyn.gr/politiki/synenteyxeis/247535_i-oriothetisi-aoz-me-tin-aigypto-tha-amfisbitisei-emprakta-toyrko

καιροσκοπικά κινούμενη ενώ υπάρχουν και ανησυχίες για μεμονωμένες αναγνωρίσεις της επικαλούμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου». Δεν πρέπει όμως να παραγνωρίζουμε ότι σε περίπτωση σχηματισμού κυβέρνησης εθνικής ενότητας στη Λιβύη και συμβιβασμού των δύο αντιπάλων, η χώρα (Λιβύη) θα βρεθεί με δύο αντικρουόμενα μνημόνια αμφίβολης νομιμότητας αμφοτέρωθεν.

Παρά ταύτα, η ανεπίσημη πρόσκληση (βολιδοσκόπηση επί της ουσίας) προς την Ελλάδα από το House of Representatives της Λιβύης,⁸⁷ στις 9 Ιουνίου 2020 για υπογραφή συμφωνίας, μεταξύ Ελληνικού-Λιβυκού Κοινοβουλίου, παρόμοιας με την υπογραφείσα Ελληνοϊταλική για τον καθορισμό ΑΟΖ, θα μπορούσε να μας απασχολήσει, λιγότερο με την νομική έννοια και περισσότερο με την έννοια της δημιουργίας ενός πολιτικού αντίβαρου στην παράνομη τουρκολιβυκή συμφωνία. Ακόμη όμως και η έναρξη σχετικού διαλόγου (ει δυνατόν και με αιγυπτιακή συμμετοχή) για σύναψη σχετικού μνημονίου (γεγονός που λογικά θα οδηγούσε και στην αναγνώριση εκ μέρους μας της κυβέρνησης της Ανατολικής Λιβύης) ενδεχομένως να παρήγαγε και θετικά για εμάς αποτελέσματα. Επί της ουσίας δηλαδή η ελληνική πλευρά θα απαντούσε σε ένα αμφίβολης νομιμότητας Σύμφωνο με ένα αντίστοιχο εξίσου προβληματικό δηλώνοντας όμως την έντονη αντίδραση, παρουσία και αποφασιστικότητα της.

Ο σκόπελος της αναγνώρισης της κυβέρνησης του Tobruk ενδεχομένως παρακάμπτεται με την -εντός ορίων- πολύπλευρη ελληνική υποστήριξη της με αντάλλαγμα την αδιαπραγμάτευτη θέση της πρώτης για κατάργηση του τουρκολιβυκού μνημονίου σε περίπτωση οποιασδήποτε ενδολιβυκής συμφωνίας. Η υιοθέτηση μιας τέτοιας ανυποχώρητης θέσεως της κυβέρνησης του Tobruk δεν μπορεί να εξασφαλιστεί όπως δεν μπορεί να διασφαλιστεί και η διεθνής, μετά επιτάσεως, υποστήριξη της ελληνικής θέσεως. Η ελληνική αυτή θέση-απαίτηση μπορεί να καταστεί περισσότερο πειστική προς την διεθνή κοινότητα καθόσον οποιαδήποτε συμβιβαστική λύση ειρήνευσης θα πρέπει να επιβάλλει την απαγόρευση κάθε ξένης εμπλοκής άρα θα οδηγεί στην κατάργηση του μνημονίου τουρκολιβυκής συνεργασίας συμπαρασύροντας και το «αδελφό» μνημόνιο περί θαλασσίων ζωνών. Η πίεση για κατάργηση του μνημονίου μπορεί να συνδυαστεί -και να γίνει περισσότερο επιτυχής- με την έκφραση της έντονης επιθυμίας της ελληνικής κυβέρνησης για κοινή προσφυγή σε διεθνές δικαστήριο, Ελλάδος-Λιβύης, για την επίλυση του χρονίζοντος θέματος των θαλασσίων ζωνών. Αυτή η πρόταση μπορεί να απευθυνθεί από τώρα στην κυβέρνηση του GNA, εγείροντας ανησυχίες στην Άγκυρα καθώς θα επιζητηθεί η ταυτόχρονη

⁸⁷ https://threadreaderapp.com/thread/1270422328401420288.html?fbclid=IwAR2kfpk5GIGkl-A_d1Gtd6HcW9Sr7v1WQ6v7OoykR3PTrHAe1MzEX0fthk «The Libyan democratically elected parliament #HoR following the signings Of the Italy - Greek EEZ , requests the signing of a similar agreement with the Libyan ligitimat legislation authorities #HoR and #Greek parliament.»

κατάργηση του υπάρχοντος μνημονίου και προσφυγή σε διεθνές δικαστήριο. Μια τέτοια κίνηση μάλλον θα δυσαρεστήσει την κυβέρνηση του Tobruk άρα θα πρέπει να υπάρξουν διαβεβαιώσεις και προς την πλευρά της.

Διπλωματικές Κινήσεις

Εκτιμάται ότι η χώρα μας δεν θα έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις ειρήνευσης αλλά διατηρεί το όπλο της αρνησικυρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε αποφάσεις στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ που θα αφορούν την Λιβύη συμπεριλαμβανομένης και της έγκρισης μιας συμφωνίας που θα αγνοεί την ελληνική απαίτηση. Ανάλογες τοποθετήσεις και ελιγμοί απαιτούν μεθοδική προετοιμασία, ενίοτε μακρά της δημοσιότητας και επίδειξη σταθερότητας και αποφασιστικότητας εκ μέρους μας ώστε να καθίστανται ως ενδεχόμενες ακόμη και δικές μας ακραίες αποφάσεις.

Επιπλέον συνεχείς πρέπει να είναι οι προσπάθειες μας κατάδειξης της τουρκικής παρεμβατικότητας στη Λιβύη όπως και η γενικότερη προβολή των τακτικών και προκλήσεων που δεν συνάδουν με το διεθνές δίκαιο και τις σχέσεις καλής γειτονίας δύο χωρών. Ειδικά η επιχείρηση «IRINI» εκτιμάται ότι θα μας παρέξει ακλόνητα στοιχεία των τουρκικών παραβιάσεων του embargo και τα οποία η ΕΕ οφείλει να προσκομίσει σε όλα τα όργανα του ΟΗΕ.

Σίγουρα σημαντικό και συχνά αθόρυβο ρόλο διαδραματίζει και το Ισραήλ που μόλις πρόσφατα κατόρθωσε μετά από μακρόχρονη αστάθεια να σχηματίσει άλλη μια κυβέρνηση συνασπισμού. Παρά την παρούσα στασιμότητα σε όλα τα ενεργειακά προγράμματα, λόγω της πτώσης της ζήτησης και τιμών που επέφερε η πανδημία, εκτιμάται ότι το ενδιαφέρον για την επαναδρομολόγηση τους θα αναζωπυρωθεί από τα τέλη του έτους. Η συνέχιση της ελληνοϊσραηλινής πολύπλευρης προσέγγισης κρίνεται ζωτικής σημασίας και παραδόξως τη συγκεκριμένη περίοδο, παρά την ανησυχία που προκαλούν οι εξελίξεις για το Παλαιστινιακό ζήτημα, αυτή η προσέγγιση δεν φαίνεται να προκαλεί δυσαρέσκεια στα αραβικά κράτη. Ορισμένα δε εξ αυτών (Σαουδική Αραβία, ΗΑΕ) έχουν πρωτόγνωρα προσεγγίσει το Ισραήλ.

Σε κάθε περίπτωση, ανεξαρτήτως συνδυασμού μεθόδων που θα επιλεγθούν, θα πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια ευνοϊκού επηρεασμού της Ουάσιγκτον και κατάδειξης της σύμπλευσης (για ακόμη μια φορά) των τουρκικών και ρωσικών επιδιώξεων. Αρνητική εξέλιξη θα ήταν να δημιουργηθεί η εντύπωση στις ΗΠΑ, ότι η Τουρκία αποτελεί τον κυματοθραύστη της -μέσω του Haftar- ρωσικής προώθησης στη Λιβύη. Για τη στρατηγική αυτή επιδίωξη πρέπει να πειστεί και ο ίδιος ο στρατηγός και το Κοινοβούλιο του Tobruk και ζωτικής σημασία είναι η τοποθέτηση της Αιγύπτου. Έχουμε ήδη αναφέρει ότι η διεξαγωγή προεδρικών εκλογών φέτος περιορίζουν τις αμερικανικές πρωτοβουλίες, εμπλοκές και επανασχεδιασμούς της στρατηγικής τους. Επίσης διαχρονικά έχει αποδειχθεί ότι διάφορες χώρες

εκμεταλλεύονται τις περιόδους αυτές για να αναλάβουν ενέργειες που υπό άλλες συνθήκες θα συναντούσαν αμερικανικές αντιθέσεις (λιγότερο ή περισσότερο έντονες). Το θέμα του επηρεασμού της αμερικανικής πολιτικής - καίτοι βιώνουμε περίοδο ειδυλλιακών σχέσεων- επαναφέρει το γνωστό ζήτημα της ενίσχυσης των δυνατοτήτων σταθερής και αποτελεσματικής, εκ μέρους μας, προσέγγισης όλων των θεσμικών και εξωθεσμικών μηχανισμών χάραξης πολιτικής της χώρας αυτής.

Πολεμική Σύγκρουση

Αναμφίβολα, το ελληνικό «οπλοστάσιο» διαθέτει και άλλες πολιτικές και διπλωματικές επιλογές για την προάσπιση των συμφερόντων μας στην περιοχή. Εξυπακούεται ότι θα γίνεται σταδιακή ενεργοποίηση των «εργαλείων» μας και οποιαδήποτε ένδειξη δρομολόγησης τουρκικών κινήσεων για έρευνες σε ελληνική υφαλοκρηπίδα θα προκαλέσει κλιμάκωση των αντιδράσεων μας.

Ουδενμία όμως ενέργεια θα έχει πιθανότητες επιτυχίας αν δεν συνοδεύεται από επαρκή στρατιωτική ισχύ και επίδειξη αποφασιστικότητας κατάλληλης χρησιμοποίησης της. Το θέατρο επιχειρήσεων Λιβυκού Πελάγους προσφέρει ορισμένα πλεονεκτήματα στις δικές μας δυνάμεις λόγω εγγύτητας με τις βασικές αμυντικές υποδομές μας και την αντίστοιχη απομάκρυνση των τουρκικών από τις δικές του. Το πλεονέκτημα όμως αυτό έχει ημερομηνία λήξεως σε περίπτωση ανάπτυξης βάσεων υποστήριξης στη Λιβύη, η χρήση και σταδιακή αναβάθμιση των οποίων θα χειροτερεύσει το αμυντικό μας πρόβλημα. Η νήσος Κρήτη διαθέτει τα χαρακτηριστικά και τις αναγκαίες υποδομές για φιλοξενία όλων εκείνων των στοιχείων που μπορούν να διεκδικήσουν τον αεροναυτικό έλεγχο της περιοχής. Το αποτέλεσμα όμως σε μια αεροναυτική σύγκρουση στην περιοχή θα εξαρτηθεί από την επιτυχημένη χρήση ενός δικτυοκεντρικού συστήματος που θα επιτρέψει την πολλαπλή προσβολή του αντιπάλου, με κατάλληλα οπλικά συστήματα και από μη αναμενόμενες κατευθύνσεις στον ελάχιστο χρόνο. Αναμφίβολα και οι αριθμοί (και κυρίως τα φερόμενα οπλικά συστήματα) έχουν τη σημασία τους αλλά η εκπαίδευση, το επίπεδο της διοικήσεως, το ορθό τακτικό δόγμα και ο παράγων χρόνος (ειδικά στο κύκλωμα ενημέρωση-αξιολόγηση-λήψη απόφασης-εφαρμογή σε όλα τα κλιμάκια με βαρύτητα στην κορυφή της πολιτικοστρατιωτικής ηγεσίας) μάλλον θα κρίνουν το αποτέλεσμα.

Ζωτικής σημασίας είναι και η επιλογή και προετοιμασία των στελεχών εκείνων που θα στελεχώσουν κύριες μονάδες Α΄ γραμμής έχοντας ευθύνη εφαρμογής των Εθνικών Κανόνων Εμπλοκής (ΕΚΕ) και των σχεδίων αλλά και λήψης ορθών και έγκαιρων αποφάσεων επί του πεδίου της μάχης με ευρύτατες συνέπειες. Κάθε διοικητής, οποιαδήποτε κλιμακίου, θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος να ενεργήσει ανεξάρτητα σε περίπτωση διακοπής των επικοινωνιών (αυτόνομες επιχειρήσεις) με γνώμονα την αποστολή, την

αντίληψη της καταστάσεως και τις κατευθύνσεις των προϊσταμένων του. Αντίστοιχα ο κάθε προϊστάμενος πρέπει να διαθέτει την ετοιμότητα άμεσης υποστήριξης κάθε υφισταμένου του που για οποιαδήποτε λόγο ενεπλάκει σε μια θερμή σύγκρουση χωρίς όμως να προχωρήσει σε περιττή κλιμάκωση ελλείψη ανάλογων διαταγών ή αν κρίνει ότι ο αντίπαλος επιδεικνύει αυτοσυγκράτηση και μη επιθυμία εμπλοκής. Η ισορροπία μεταξύ εκτέλεσης της αποστολής, αποφυγής περιττής κλιμάκωσης και προστασίας του προσωπικού και μέσων επί του πεδίου και σε ταχέως εξελισσόμενες και νεφελώδεις καταστάσεις, απαιτεί συνδυασμό ικανοτήτων με την ευθυκρισία και την ψυχραιμία να καταλαμβάνουν περίοπτες θέσεις. Σε όλα τα παραπάνω σημεία έχουμε περιθώρια βελτιώσεως των ικανοτήτων του προσωπικού μας χωρίς να υπεισέρχεται δυσβάστακτο οικονομικό κόστος.

Στρατιωτική «Λύση»

Αποτελεί κοινοτυπία η έκφραση της αναγκαιότητας αναβάθμισης και αντικατάστασης βασικών ναυτικών μονάδων ενώ η παραμέληση και αδυναμία ολοκλήρωσης προμήθειας άκρως απαραίτητων οπλικών συστημάτων που μπορούν να λειτουργήσουν ως πολλαπλασιαστές ισχύος (ενδεικτικά σύγχρονες торπίλες υποβρυχίων) αποτελούν διαχρονική εγκληματική αμέλεια με πλήθος υπευθύνων και από όλους τους χώρους. Αναμφίβολα στον τομέα της ισορροπίας ισχύος η πλάστιγγα συνεχώς μετακινείται σε βάρος μας, πραγματικότητα που συνοδεύεται και με την αναλογική αύξηση των τουρκικών κινήσεων και προκλήσεων. Καθώς μάλιστα οι προβλέψεις είναι απαισιόδοξες δεν θα ήταν παράλογη η εκ μέρους μας σκέψη επιλογής του τόπου, τρόπου και χρόνου εξαπόλυσης ενός αποφασιστικού πλήγματος δηλαδή στην εφαρμογή της στρατηγικής του «προληπτικού πλήγματος». Σίγουρα υπάρχουν οι αντίστοιχοι σχεδιασμοί καθώς η πρόβλεψη εξαπόλυσης «πρώτου πλήγματος ή και πολέμου» υφίστανται σε όλα τα κράτη του πλανήτη που αντιμετωπίζουν υπαρξιακές και μη απειλές. Ίσως το δυσκολότερο σημείο, ενός παρόμοιου τολμηρού σχεδιασμού να είναι η επιλογή του χρόνου, συνθηκών εξαπόλυσης και μεγέθους του συντριπτικού πλήγματος, δηλαδή η μεταπήδηση από τις καταστάσεις ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης και τριβών ή και μεμονωμένης σύγκρουσης, στην «προληπτική προσβολή» ευρείας κλίμακος. Επιδίωξη η εξασφάλιση του μέγιστου επιχειρησιακού-τακτικού πλεονεκτήματος και η ταχύτατη ανάπτυξη των ημετέρων δυνάμεων ώστε να δράσει αποτρεπτικά σε οποιαδήποτε κίνηση κλιμάκωσης του αντιπάλου αλλά συγχρόνως να αποφευχθεί η διεθνής καταδίκη μας για εξαπόλυση αναίτιας επίθεσης.

Νέες Τακτικές και Νέα Όπλα

Βέβαια προτού να καταφύγουμε σε τέτοια ακραία σενάρια θα πρέπει να εξαντλήσουμε την εφευρετικότητα μας σε διατάξεις και κινήσεις πρόληψης και παρεμπόδισης των ενεργειών του αντιπάλου. Πολύ πιθανόν να δούμε (και

πάλι) στη θάλασσεσ μας ριψοκίνδυνουσ ελιγμούς πολεμικών σκαφών σε μια πολύ επικίνδυνη παρτίδα σκακιού σε όλες τις διαστάσεις με τον εναέριο και υποθαλάσσιο χώρο να διαδραματίζουν κείριο ρόλο. Στις όλες αυτές τις ενέργειες τα μη επανδρωμένα συστήματα θα έχουν συνεχώς αυξανόμενη συμμετοχή. Η χώρα μας όχι μόνο πρέπει να καλύψει το κενό σε επίπεδο αριθμών, ποιότητας, εκπαίδευσης, δόγματος χρήσης αλλά εκτιμάται ότι θα πρέπει να αποκτήσει την πρωτοπορία σε υποβρύχια μη επανδρωμένα συστήματα. Τα τελευταία θεωρούνται κατάλληλα για πληθώρα αποστολών κατά ναυτικών στόχων, χωρίς να γίνονται εύκολα αντιληπτά και μάλιστα μπορούν να επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα (πχ ακινητοποίηση του στόχου) χωρίς θανατηφόρες απώλειες. Τα υποβρύχια αυτά μη επανδρωμένα συστήματα με αντίστοιχες συσκευές παρεμβολών θα μπορούσαν να καταστήσουν αδύνατες (άνευ προσβολής και εξ αποστάσεως) κάθε είδους ερευνητικές προσπάθειες. Ο τρόπος όμως αυτής της μορφής παρεμπόδισης των ερευνών δεν αναιρεί το γεγονός της παραβίασης των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων επί της υφαλοκρηπίδος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η από δεκαετίες, ψυχροπολεμική και παγιωμένη κατάσταση στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο, ελεγχόμενης αντιπαλότητας και (σχετικής) αποχής από ακραίες προκλήσεις εκτιμάται ότι φθάνει στο τέλος της. Οι εξελίξεις στη Λιβύη φαίνεται ότι αποτέλεσαν την αναμενόμενη ευκαιρία για την Άγκυρα για να παρουσιάσει μια αναιμική βάση νομιμοφάνειας των ενεργειών της και να επεκτείνει τις στοχεύσεις της. Παρά τις δυσμενείς ενδείξεις δεν θεωρούμε (ακόμη) αναπόφευκτη την ελληνοτουρκική σύγκρουση (αγνώστου κλίμακος) με την προϋπόθεση της συνέχισης επίδειξης εκ μέρους μας αυτοσυγκράτησης με παράλληλη επίδειξη ετοιμότητας και αποφασιστικότητας και την ανάληψη άμεσων κινήσεων ενίσχυσης της αμυντικής μας ισχύος.⁸⁸ Εξυπακούεται ότι όλες οι παραπάνω ενέργειες είναι σε συνέργεια με κατάλληλες, φανερές και μη, διπλωματικές κινήσεις προς όλες τις κατευθύνσεις και στη βάση των πολλαπλών ενεργειών που προαναφέρθηκαν στην ανάλυση. Η αντιπαράθεση μας με την Τουρκία ανέκαθεν είχε τα χαρακτηριστικά ενός αγώνος περισσότερο αντοχής παρά ταχύτητος και ίτοι συχνά δεν μπορούσαμε να διακρίνουμε την σταθερότητα και διάρκεια των τουρκικών επιδιώξεων και να επιδείξουμε ανάλογη συνέπεια. Σήμερα αυτή η αντιπαράθεση λαμβάνει πλέον και τα στοιχεία αγώνος δεκάθλου καθόσον προσλαμβάνει συγκρουσιακές διαστάσεις σε πληθώρα θεμάτων και περιοχών και η Λιβύη είναι μια από τις αυτές.

⁸⁸ Αντιλαμβανόμαστε επίσης ότι προσπάθειες ενίσχυσης των αμυντικών μας ικανοτήτων, στο πλαίσιο της συνεχούς αναζήτησης μεγαλύτερης ισχύος (δράση-αντίδραση), πιθανόν να ωθήσει τον αντίπαλο στην επιδίωξη της σύγκρουσης προτού να υπάρξει μια αναδιάταξη της σχετικής ισορροπίας. Είναι ένας κίνδυνος που πάντα υφίσταται σε περιπτώσεις αντιπαράθεσης.